

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2016

Martina Vlachová

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Centrum školského managementu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Existence žákovského parlamentu jako komunikačního prostředku mezi ředitelem školy
a žáky na základních školách Ústeckého kraje

Existence of pupils' parliament as a means of communication at primary schools in the
region of Ústí nad Labem

Martina Vlachová

Vedoucí práce: Mgr. Bc. Jiří Trunda, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Školský management

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Existence žákovského parlamentu jako komunikačního prostředku mezi ředitelem školy a žáky na základních školách Ústeckého kraje vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Ústí nad Labem 2. prosince 2016

.....

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Jiřímu Trundovi za směřování mých kroků při zpracování bakalářské práce a za jeho trpělivost. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Martě Maděrové za poskytnutí konzultací při zpracování výzkumného šetření a své rodině, která projevila vysokou míru samostatnosti a byla mi oporou v průběhu studia i při zpracování bakalářské práce a společně se mnou proplula tímto náročným obdobím. Nemenší poděkování patří všem, kteří se ochotně zúčastnili výzkumného šetření.

ANOTACE

Obsahem této bakalářské práce je zmapování existence žákovských parlamentů v Ústeckém kraji, identifikace oblastí, ve kterých žákovský parlament participuje na životě školy. Práce se zabývá základním vymezením pojmů, možnostmi realizace žákovských parlamentů, sleduje jejich existenci z hlediska historického vývoje, monitoruje aktuální právní ukotvení působení žákovské samosprávy. Za účelem získání podkladů pro výzkumné šetření byla využita kombinace výzkumných metod. V prvním kroku byla provedena analýza informací uvedených na webových stránkách škol namátkově vybraných z výzkumného vzorku, v druhém kroku bylo realizováno dotazníkové šetření na všech školách výzkumného vzorku. V závěru byl provedena komparace dílčích výsledků vlastního šetření s výsledky výzkumu CEDU z roku 2015.

KLÍČOVÁ SLOVA

demokracie ve škole, participace žákovského parlamentu na životě školy, základní škola, žákovský parlament, komunikace, zpětná vazba

ANNOTATION

This thesis aims to analyse the existence of pupil's parliament in Ústí nad Labem region, the list of areas in which pupils' parliament participates in school life. The thesis deals with the basic definition of terms, establishment of pupils' parliament, monitors its historical development, gathers up to date information about valid legislation within the activity of pupil's parliament. In order to obtain data for a research survey a combination of research methods has been used. As a first step, an analysis of information provided on randomly selected school websites was carried out. As a second step, a questionnaire survey of all schools of the randomly selected sample was completed. During the work on this thesis a comparison of intermediate results of own research with CEDU organization research results from 2015 was supplemented as another research method.

KEYWORDS

democracy at school, pupils' parliament, participative pupils' parliament, primary school, communication, feedback

Obsah

1	Teoretická část.....	7
1.1	Úvod.....	7
1.2	Komunikace	8
1.2.1	Komunikace ve školním prostředí.....	9
1.2.2	Sociální komunikace	9
1.2.3	Pedagogická komunikace	10
1.2.4	Cílená zpětná vazba	11
1.2.5	Žákovský parlament jako komunikační prostředek ředitele školy a žáků.....	12
1.3	Participace žáků na životě školy	13
1.3.1	Pojem participace	14
1.3.2	Hlas žáků	14
1.3.3	Modely participace v realitě školního prostředí	15
1.3.4	Rozdílnost participace a hlasu žáků.....	17
1.4	Pohled na žákovský parlament v českém školství	19
1.4.1	Historický vývoj	19
1.4.2	Právní ukotvení participace žáků v současnosti	20
1.4.3	RVP ZV a existence žakovského parlamentu.....	21
1.4.4	Možnosti žakovské participace.....	23
1.4.5	Možnosti vzniku žakovského parlamentu	25
1.5	Proces demokratizace ve školách.....	26
1.5.1	Demokratizace v současné české škole	26
1.5.2	Dnešní základní škola a participace žáků	27
1.6	Metodická podpora vzniku žakovského parlamentu	28
1.6.1	Metodický portál - inspirace a zkušeností učitelů	29
1.6.2	Centrum pro demokratické učení	29

2	Praktická část	31
2.1	Cíl výzkumného šetření	31
2.2	Harmonogram prováděného výzkumu.....	31
2.3	Stanovení výzkumných předpokladů.....	31
2.4	Metodologie	32
2.4.1	Výzkumný vzorek a technika konstrukce vzorku.....	33
2.4.2	Použité metody výzkumu a techniky sběru dat	34
2.4.3	Technika sběru dat - dotazník.....	36
2.5	Zpracování a interpretace dat.....	38
2.5.1	Komparace výsledků dotazníkového šetření s Výzkumnou zprávou CEDU	47
3	Závěr	48
4	Seznam použitých informačních zdrojů	52
5	Seznam příloh	56

1 Teoretická část

1.1 Úvod

Participace žáků na životě školy je tématem cyklicky se objevujícím ve vodách české i světové pedagogiky. V moderním, demokratickém školství se žákovský parlament stává běžnou součástí i života základních škol. „*Základní vzdělávání je jedinou vzdělávací etapou, které se povinně účastní každé dítě v ČR a která vytváří základ pro celoživotní učení u celé populace*“ (Kotásek, 2001, s. 47). Žákům jako přímým účastníkům vzdělávání je prostřednictvím žákovského parlamentu umožněno participovat na životě školy, osvojovat si občanské, komunikativní a sociální kompetence a kompetence k řešení problémů. Z hlediska historického vývoje se jedná o kontinuální pedagogické snahy umožnit žákům podílet se na rozhodování v různých oblastech života školy.

Cílem této práce je zmapování existence žákovského parlamentu¹ ve školním roce 2015/2016 na úplných základních školách regionu Ústí nad Labem zařazených do rejstříku škol a školských zařízení, okolností (důvodů), které vedly k jejich vzniku a identifikace oblastí, ve kterých žákovský parlament participuje na životě školy. Počáteční záměr byl ve výzkumné části doplněn o komparaci dílčích výsledků získaných vlastním výzkumem se závěry Výzkumné zprávy CEDU² z roku 2015, které se touto problematikou dlouhodobě zabývá.

V teoretické části práce je vymezen pojem komunikace se zaměřením na komunikační linie v rámci základního vzdělávání, právní opora existence žákovských samospráv či parlamentu v kontextu dnešní školy, je sledován historický vývoj existence žákovského parlamentu/samosprávy ve školách na území dnešní České republiky a souvislost s naplňováním průřezových témat Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále „RVP ZV“) *výchova demokratického občana a osobnostní a sociální výchova* základní školy.

¹ Žákovský parlament – jinými slovy také žákovská samospráva - samosprávný orgán žáků tvořený skupinou zástupců zvolených z řad žáků, kteří se ve škole podílejí na formálním rozhodování. Ve spojení se školou se zpravidla rozumí aktivní účast žáků v procesech rozhodování o záležitostech školního života, které se jich bezprostředně týkají.

² CEDU – Centrum pro demokratické učení o. p. s.

Výzkumná část bakalářské práce je nejprve zaměřena na analýzu poskytování informací o existenci a aktivitách žákovského parlamentu na webových stránkách vybraného vzorku škol. V rámci dotazníkového šetření získám informace o nejčastějších způsobech založení žákovského parlamentu, zjistím oblasti, ve kterých se žáci prostřednictvím práce v parlamentu účastní nejčastěji na životě školy z pohledu ředitele školy, pedagoga, do jehož kompetence fungování žákovského parlamentu spadá a z pohledu předsedy žákovského parlamentu.

1.2 Komunikace

Základ pojmu komunikace je latinského původu - „communicare“. Znamená „oznamovat, radit se, svěřovat se“, ale také „společné, laskavé, vlídné“. V základě jde o přenos informace od původce k příjemci. V jednotlivých definicích termínu komunikace vyskytujících se v odborné literatuře najdeme společnou myšlenku:

„Komunikace - velmi zúženě ji lze chápat jako výměnu informací, v ještě užším případě jako poskytování informací. Dnes je nám zřejmě nejbližší význam - s někým na něčem participovat - z čehož je patrná účast obou stran, kdy jde skutečně o něco víc, než jen o pouhé poskytnutí informací.“ (Veber, 2000, s. 195).

„Komunikace má za úkol propojení činností organizace a umožňuje dosažení cílů“. (Obst, 2006, s. 48.)

„Komunikace je sdělování informací, myšlenek, pocitů, dorozumívání.“ (Průcha, 2012, s. 130)

„Budeme-li pohlížet na komunikaci z technického hlediska, můžeme ji chápat jako systém, tzv. komunikační řetězec spojující vysílač s přijímačem pomocí tzv. komunikačního kanálu“ (Mareš, Křivohlavý, 1990, s. 19).

„Komunikace je schopností předávat a sdílet, je procesem dorozumívání se.“ (Leško, 2005, s. 8)

Komunikace je výměna informací v různé podobě mezi sdělovatelem a příjemcem. Lze vyvodit, že podstatou komunikace je uvědomělá výměna informací, neboli participace na jejich výměně vyžadující zájem a pozornost všech účastníků. Je to prostředek socializace člověka.

1.2.1 Komunikace ve školním prostředí

Ve školním prostředí probíhá komunikace na různých úrovních. Uvnitř škol funguje tzv. vnitřní informační/komunikační systém, do kterého jsou zahrnuti všichni přítomní účastníci – vedení školy, pedagogové a další zaměstnanci, žáci a jejich zákonní zástupci. K dosažení výchovně vzdělávacích cílů je nezbytné určit komunikační a interakční pravidla. V současné době jsou základní vztahy jednotlivých komunikantů ve školách nastaveny v rámci vnitřních právně ukotvených pravidel.

Ve specifiku školního prostředí je komunikace založena na sociální a pedagogické interakci, která je buď přímá či zprostředkovaná. Při pedagogické komunikaci bývá využita mluvená řeč, podpořena využitím didaktických pomůcek. *„Pedagogická komunikace je zvláštní případ sociální komunikace. Je zaměřena na dosažení pedagogických cílů, mívá vymezen obsah, sociální role účastníků, stanovena či dohodnuta komunikační pravidla“.* (Průcha, 2013, s. 130 - 131). Mareš, Křivohlavý (1990, s. 33 - 35) uvádějí, že pojetí pedagogické komunikace tak, aby byla funkční, je založeno na principech kooperace (spolupráce s partnery), maximu kvantity (sdělení musí být informativní a zároveň úsporné), kvality (vše, co řekneš, musí být podloženo důkazy), relevance (směřuj svá vyjádření směrem k cílům) a způsobu (tvá vyjádření musí být jasná, srozumitelná, přesná a jednoznačná).

Obsahem komunikace je předávání informací, ale i postojů, emocionálních stavů, sebepojetí a pravidel další komunikace. Další definice říká, že *„pedagogická komunikace je základním prostředkem realizace výchovy a vzdělávání prostřednictvím verbálních a nonverbálních projevů učitele a žáků.“* (Gavora, 2005, s. 25).

V následujících podkapitolách budou vymezeny pojmy sociální a pedagogická komunikace v kontextu školního prostředí.

1.2.2 Sociální komunikace

V základním slova smyslu tímto termínem rozumíme komunikaci mezi jednotlivými členy společnosti. *„Je vzájemným sdělováním a přijímáním informací a významů sociálního chování a vztahů“* (Leško, 2005, s. 9).

Komunikace je vždy mezilidskou sociální interakcí. *„Termín sociální komunikace se používá, jde-li o účel a výsledek komunikace, ať už jde o komunikaci mezi jedinci,*

jedincem a skupinou či institucí nebo mezi skupinami či institucemi navzájem“. (Musil 2010, s. 35). V rámci školy se vytvářejí komunikační vazby mezi jednotlivými účastníky vzdělávacího procesu. Z pohledu ředitele školy a žáků jsou přímé či nepřímé (kontaktní x nekontaktní). Jinými slovy dochází k přenosu informací přímo, či zprostředkovaně. Komunikační vazbu z pohledu sociální komunikace v žákovském parlamentu fungujícím na základě volených zástupců tříd (z historického hlediska nejčastější model uplatňován v českých školách) zajišťuje zástupce – přenašeč či zprostředkovatel informací směrem k řediteli školy a naopak do jednotlivých tříd, k jednotlivým žákům. Při zprostředkovaném přenosu informací vzniká tzv. komunikační šum, kdy přenášená informace nemusí dorazit ke svému koncovému příjemci úplně. Jak uvádí Leško (2005, s. 10 – 20), vzniká tzv. komunikační řetězec: odesílatel sdělení - přenos sdělení - příjemce sdělení. Příjemce také poskytuje zpětnou vazbu o pochopení či nepochopení informace. Postavení jednotlivých účastníků sociální komunikace hraje důležitou roli. Zástupci žáků v žákovském parlamentu se částečně dostávají do roviny horizontální komunikace – na úrovni partnerství s ředitelem školy, na rozdíl od běžného vertikálního (nerovnocenného) vztahu sociální komunikace při běžném školním provozu. Jde o míru zapojení do rozhodovacích procesů, uplatnění tzv. hlasu žáků, která je jim v rámci žákovského parlamentu umožněna. Je to specifická forma spojení, různoměrné sdělování a sdílení informací a současně je sociální interakcí, v rámci které se vědomě či nevědomě předávají informace.

1.2.3 Pedagogická komunikace

Komunikace mezi pedagogy a žáky je komunikací pedagogickou, která umožňuje vzájemné působení účastníků a výměnu informací. Podstatnou součástí je možnost sdělování vlastních zkušeností, sdílení emocí a postojů. Pedagogická komunikace slouží k formování všech účastníků, především pak žáků. Dle Mareše, Křivohlavého je specifickým druhem sociální komunikace, která je využívána k uskutečňování výchovy a vzdělání. *„Konstituuje každý výchovně vzdělávací systém, neboť tvoří jednu z jeho hlavních složek, zajišťuje jeho fungování, vnáší do něj pohyb, vývoj, dynamiku, udržuje jeho stabilitu“* (1995, s. 25). *„Pokud je sociální komunikace pojímána jako výměna informací s cílem dosáhnout určitý výsledek, pedagogická komunikace sleduje pedagogické cíle“* (Leško, 2005, s. 83). Komunikaci pedagoga a žáka ve škole lze chápat jako jednu z forem pedagogické komunikace, která se

odehrává mezi účastníky výchovně-vzdělávacího procesu. „*Ve školní praxi se vhodným kombinováním komunikačních prostředků pedagoga zvyšuje účinek a poutavost výpovědi, jedná se o tzv. synergický efekt komunikačních prostředků*“ (Mešková, 2012, s. 23).

Jednou z možností pedagogické komunikace využitelné v žákovském parlamentu je diskuze. V případě, kdy je systematicky a pod zkušeným vedením nacvičována, stává se podstatným komunikačním prostředkem. Její pravidla je třeba formulovat spolu se skupinou. Aby byla pravidla dodržována a respektována, je třeba je mít na očích a pravidelně poskytovat zpětnou vazbu k jejich dodržování či porušování.

K pravidlům diskuze, které je třeba dodržovat, patří: „*vždy naslouchám názorům a závěrům druhých, nevydávám své názory za fakta, ptám se na upřesňující otázky, pokud zpochybňuji názor druhého, opírám se o prokazatelná fakta, vyhýbám se jakýmkoliv neverbálním projevům nesouhlasu, nezesměšňuji druhé, respektuji jejich názory, i přesto, že se od mých liší, jsem připraven svůj názor přehodnotit, neútočím na osobu, s níž diskutuji*“ (Matějka, Hotový, 2012, s. 19).

Všichni autoři se shodují na tom, že nastavení komunikačních pravidel je podstatou úspěšné komunikace v každé situaci a v každém prostředí.

1.2.4 Cílená zpětná vazba

Jedním z podstatných prvků komunikace ve školním prostředí je cílená zpětná vazba. Obecně je zpětná vazba termín vyskytující se v mnoha variantách jak v technických i společenských vědách, tak v běžné komunikaci. „*Zpětnou vazbu definujeme jako informaci upozorňující na to, zda chování nějakého systému je anebo není na žádoucí cestě*“. (Reitmayerová, Broumová, 2007, s. 9). Dle Kubeše, Šebestové (2008, s. 16) „*Ať už zpětná vazba funguje kdekoliv, její podstata zůstává stejná: očima jiných poskytuje důležitou informaci o tom, jak fungujeme.*“

Cílená zpětná vazba je součástí procesu, kdy se snažíme na základě nějakého záměru působit na chování jiných lidí. Člověk by měl svému prožívání i jednání členů skupiny lépe porozumět, k porozumění by měl dojít na základě vlastní zkušenosti. Tento proces pomáhá člověku zpětnovazební informace nejen uvědomit, ale i také zpracovat a aplikovat na jeho chování v budoucích typově podobných případech. Reitmayerová, Broumová (2007, s. 15)

uvádějí, že cílená zpětná vazba (dále „CZV“) může i nemusí dojít k nějakým závěrům. Může poskytnout pouze prostor pro sdílení zážitků, může dát jejím účastníkům informace nebo jim přímo pomoci se změnou chování. Vhodným postupem zpětnovazebního programu je důkladná příprava → uvedení aktivity → pozorování → revize cíle a chystaného způsobu vedení zpětné vazby → uvedení CZV → kladení otázek a pozorování → zhodnocení průběhu CZV vede ke stanovenému cíli. V rámci komunikace ředitele školy a žáků tak může přispět ke zvýšení kvality komunikačního procesu, získání potřebných informací a podnětů pro další aktivity.

1.2.5 Žákovský parlament jako komunikační prostředek ředitele školy a žáků

Jak už bylo uvedeno výše, jedním z využívaných komunikačních prostředků ředitele školy a žáků prostřednictvím svých zástupců může být existence žákovského parlamentu. Ředitelé školy tak mohou získat informace a vyjádření žáků k chodu školy a průběhu vzdělávání. České školství od 90. let hledá cesty vedoucí přeměnu v moderní demokratický vzdělávací systém. Jednou z oblastí, o níž se v souvislosti s tématem demokracie ve škole hovoří, jsou rozhodovací procesy, jejich podoba a účast jednotlivých účastníků školního života na nich. Podobně jako v dalších evropských zemích obsahují i české dokumenty vzdělávací politiky požadavky směřující k většímu zapojení žáků do rozhodování o záležitostech chodu školy. Podstatou smysluplné participace žáků je v dnešní době možnost žáků vyjádřit své názory a postoje k dění ve škole a diskutovat o nich. Existence žákovského parlamentu je v dnešní době spojována s tématem demokracie ve škole.

Dle Redlichové (2006, s. 145) žákovský parlament přispívá k naplnění tří podstatných požadavků kladených na moderní školu:

- Škola je demokratickou institucí s demokratickými principy (naslouchání hlasů jednotlivých aktérů školního života, jejich otevřená diskuze a participace).
- Ze škol vycházejí zodpovědní občané, vědomi si nejen svých práv, ale i povinností.
- Škola učí žáky o demokratických principech, na nichž je založena.

Ředitel školy může své požadavky a cíle komunikace se zástupci žáků prostřednictvím žákovského parlamentu realizovat osobně, nebo (tak jak je dle předpokladu ve většině škol žákovský parlament realizován) přenést tuto kompetenci na jiného pedagogického

pracovníka. Získané informace mohou být využity k zefektivnění komunikace mezi vedením školy a žáky.

1.3 Participace³ žáků na životě školy

V této části bakalářské práce se budu zabývat tématem participace žáků na životě školy a využitím žákovského parlamentu jako prostředku umožňujícího komunikaci zástupců žáků s ředitelem školy a jejich participaci na dění ve škole. Se snahou vzbudit zájem žáků o dění kolem sebe a naučit je aktivně se spolupodílet na rozhodování o věcech, které se jich týkají, se v dnešním školství již pravidelně setkáváme. Především proces povinného vzdělávání v základní škole je vhodnou příležitostí pro osvojení si různých forem a metod participace nabídnuté všem zúčastněným žákům.

Vidláková (2012, s. 6) uvádí, že „z hlediska naplňování hlavních cílů základního vzdělávání je důležité, aby se žáci mohli aktivně zapojovat zejména do procesu výuky“. Skutečnost, že čím více žáci participují na průběhu výuky, tím lepších výsledků dosahují. „V tomto kontextu je zdůrazňován především potenciál participace pro osobnostně sociální rozvoj žáků i význam sociální participace“ (Vidláková, 2012, s. 5 - 6). Dle Bůžka (in Janiš, Šturma 1999, s. 11) v základním školství nejsou žáci zcela kompetentní podílet se na rozhodování o všech otázkách souvisejících s výchovou a vzděláváním. Aby byla existence žákovského parlamentu smysluplná a efektivní, je třeba vymezit jasné kompetence a oblasti, ve kterých se žákovská participace očekává.

Fungující žákovský parlament není jen organizované setkávání žáků, jde i o metodu a výchovný proces. Pro ředitele škol je prostředkem k tomu, aby si žáci již ve škole zvykali na demokratický způsob života, v rámci demokratické interakce učitele a žáka i žáků navzájem. Podstatnou součástí je vzbudit v žácích vzájemnou důvěru s cílem budovat pozitivní sociální vazby. To pak poskytuje žákům nejenom ve škole, ale i v běžném životě příležitosti pro samostatné rozhodování. (Janiš in Janiš, Šturma, 1999, s. 40). Následující kapitola je věnována vymezení pojmu participace pro účel této práce.

³ participace – obecně (z [lat.](#) *partem capere*, mít podíl) znamená sdílení něčeho, účast nebo podílení se na něčem

1.3.1 Pojem participace

Ekvivalentem anglického pojmu participation je v českém jazyce slovo participace nebo také účast či zapojení. „*Vyjadřuje proces sdíleného rozhodování v záležitostech, které mají vliv na život jedince a společnosti, v níž žije. Ve spojení se školou se pak participací žáků zpravidla rozumí aktivní účast žáků v procesu výuky a v procesech rozhodování o záležitostech školního života, které se jich bezprostředně týkají.*“ (Vidláková, 2007). Pedagogický slovník vymezuje tento termín jako „*charakteristiku vyjadřující aktivní účast žáků v procesu výuky*“ (Průcha, 2013, s. 188). Pro potřeby této práce je termín participace používán ve smyslu podílení se na chodu školy.

1.3.2 Hlas žáků

Problematikou žákovské participace, se zabývá především zahraniční výzkum, realizace těchto myšlenek v českých podmínkách je pozvolná, termín „hlas žáků“ se objevuje v článkách J. Vidlákové (roz. Redlichové), v další české odborné literatuře ojediněle. Realizována je metodická podpora směřující k založení žákovských parlamentů vedením školy, praktikující pedagogové i výzkumníci sdílejí svoje zkušenosti na metodických portálech (viz kapitola 1.4.3). V 90. letech 20. století vznikala v zahraničí řada modelů podporujících participaci žáků, které postupně procházely revizí a různými úpravami. Výsledkem změn byl vznik nového konceptu, známého jako tzv. hlas žáků/pupils' voice. V české pedagogice s tímto pojmem pracuje především Vidláková. Další čeští autoři se zaměřují především na participaci žáků na životě školy v žákovských parlamentech založených shora (Kudyvejs, Hazlbauer). „*Smyslem participace je obsah občanství poznávat a uplatňovat již od dětského a mládežnického věku, nikoliv pouze na základě pochopení vnějších atributů demokracie (například mechanismů voleb, jednacích procedur), nýbrž jako průběžný a trvalý, aktivní a odpovědný podíl na životě a rozvoji svých nejbližších prostředí.*“ (Hofbauer, 2000).

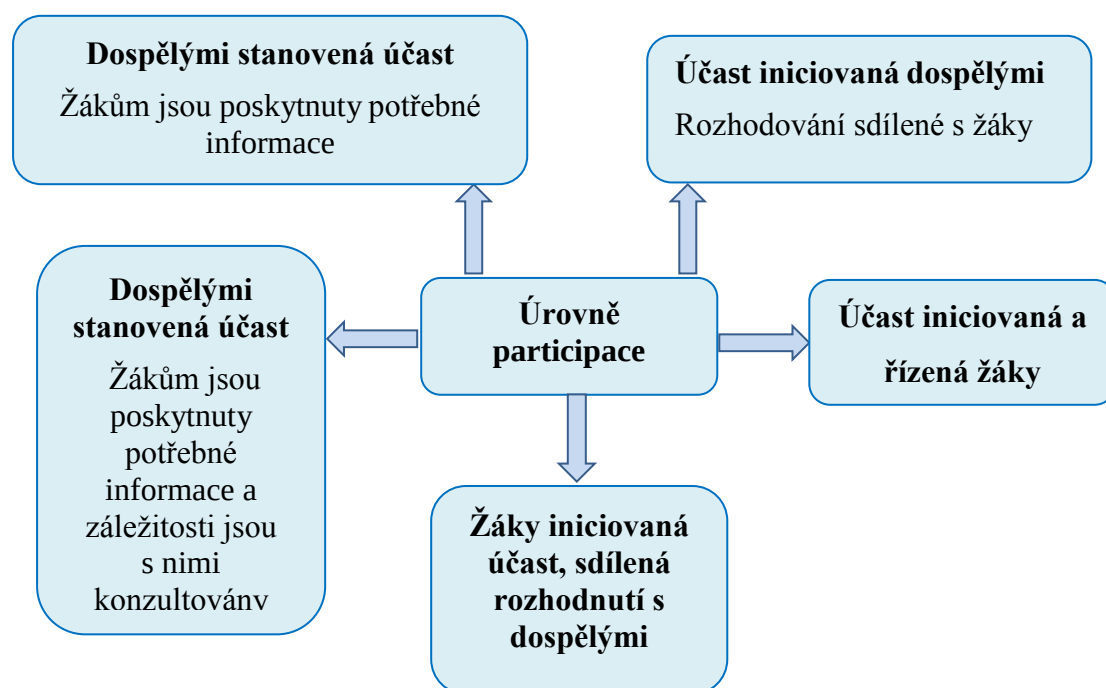
Na základě konceptu hlasu žáků vznikly nové modely participace, které se zabývají především tím, zda jsou tzv. hlasy žáků reflektovány, zda se jimi dospělí zabývají, zda se skutečně jedná o spolupráci.

Také dle Vidlákové (2012) přispívá naslouchání hlasu žáků k podpoře demokratických hodnot. Jednou ze základních podmínek úspěšné demokratizace školy ve vztahu

k participaci či naslouchání hlasu žáků je rozvoj a posilování vztahů mezi žáky a dospělými ve škole.

1.3.3 Modely participace v realitě školního prostředí

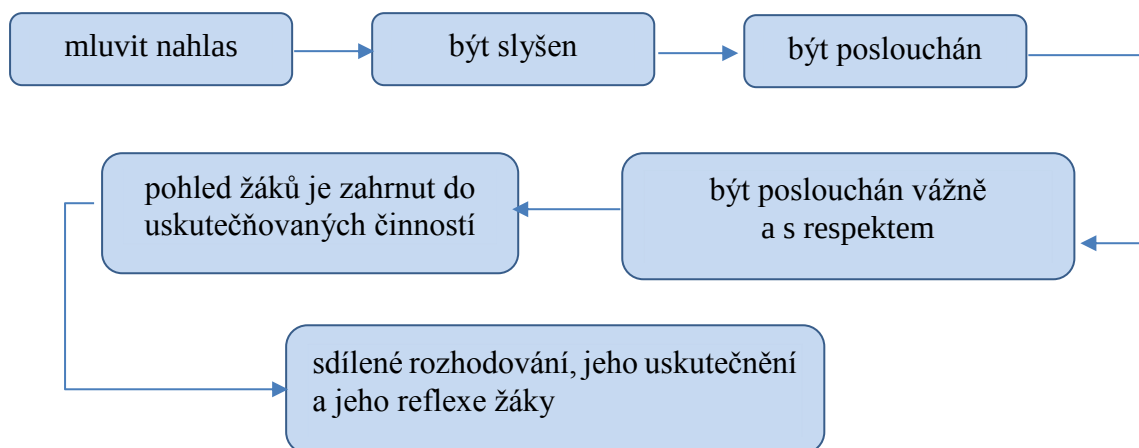
V literatuře – především zahraniční – se můžeme setkat s několika modely participace. Jedním z nich je Tresederův model (Treseder in Vidláková, 2012, str. 7). Dle něj je důležité vytvořit žákům pro participaci vhodné podmínky ze stran pedagogů a vedení školy.

Obrázek 1 Tresederův model participace

Nové modely participace se nevěnují pouze úrovni a míře zapojení žáků, podstatné pro ně je naslouchat hlasu žáků a zohledňovat jejich názor při spolupráci a spolurozhodování. (Vidláková, 2007).

Dle dalšího pohledu tvoří žebříček participace šest na sebe navazujících stupňů (Holdsworth in Vidláková 2012, s. 8):

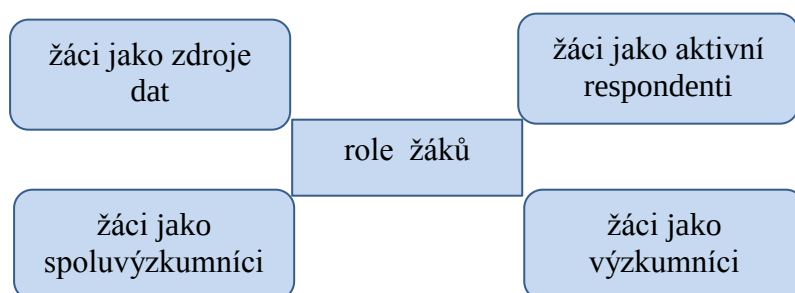

Obrázek 2 Stupně participace

Mitrová (in Vidláková, 2012, s. 8):naproti tomu vychází ze zkušeností z výzkumu a rozlišuje tři úrovně participace.

- **Naslouchání** – pedagogové naslouchají informacím od žáků, které jsou základem pro změnu.
- **Spolupráce** – společnými silami hledají pedagogové a žáci prostor pro možné změny. Rozhodnutí sdílejí, ale návrh na realizaci změny vychází od dospělých.
- **Vedení** – jde o aktivní účast a zodpovědnost žáků při změnách ve škole, dospělí jsou žákům oporou.

Z uvedeného vyplývá, že základem uplatnění hlasu žáků je naslouchání, kdežto spolupráce a vedení představují jejich rostoucí vliv. Naproti tomu Fieldingův model, dle Vidlákové (2012, s. 9) nejčastěji používaný, užívá jako kritérium vztah žáka k činnosti:

Obrázek 3 Fieldingův model role žáků

Každý z těchto tří autorů vychází z jiného pojetí participace či naslouchání hlasu žáků, podstatou je důraz na potřebu naslouchání hlasu žáků, který ve všech případech může vést ke změnám, k výchově pro život v demokratické společnosti.

1.3.4 Rozdílnost participace a hlasu žáků

Vymezení pojmu hlas žáků je nejčastěji vnímáno ve třech významových rovinách:

- **synonymum k pojmu participace žáků na životě školy** – žáci se účastní života školy a mají možnost se podílet na jeho utváření;

V definicích zahraničních autorů lze najít následující vymezení. „*Hlas žáků představuje možnost žáků vyjádřit své názory a činit rozhodnutí vztahující se k plánování, průběhu a evaluaci svého učení.*“ (Rogers in Vidláková, 2012, s. 11), „*hlas žáků představuje vliv žáků na průběh vyučování a učení, jmenovitě jeho koncepci, program, kontexty a principy.*“ (Harper in Vidláková, 2012, s. 11), „*hlas žáků představuje prostředek, jímž o sobě žáci dávají vědět, pojmenovávají svoji zkušenost a participují na rozhodnutích ovlivňujících jejich život.*“ (Cook-Satherová in Vidláková, 2012, s. 11).

- **součást pojmu konzultování** – participace žáků, kdy dospělí se aktivně zajímají o pohled žáků na dění ve škole.

Rudducková a McIntyre (in Vidláková 2012, s. 11) konzultování popisují jako „*proces, kdy učitelé mluví s žáky o záležitostech třídy a školy majících vliv na jejich učení*“. Dle Mitrové (in Vidláková, 2012, s. 11) má zájem učitelů o hlasy žáků vycházet z přesvědčení, že pohled žáků na školu a život v ní je jedinečný a učitelé ho nemohou plně postihnout.

- **samostatný pojem „hlas žáků“** – aktivita a iniciativa vychází v tomto pohledu přímo od žáků samotných. Jedná se tedy v kontextu této práce o zakládání žakovského parlamentu tzv. „zdola“, samotnými žáky.

Třetí skupinu charakterizuje vyjádření, že hlas žáků je individuální či kolektivní iniciativa, při níž mohou vyjádřit své názory k záležitostem školního života s očekáváním, že jim budou učitelé naslouchat. (Roberts a Nash in Vidláková, 2007, s. 11).

V českých textech lze dohledat spíše obecné tématu, kdy je participace spojována spíše s výchovou k demokracii a občanství (Kaplánek & Kočerová, 2011), zákonnými právy dětí

(Hofbauer, 2000), žákovskou samosprávou (např. Šturma & Janiš, 1999) a demokracií ve škole (Pol, Rabušicová, & Novotný, 2006).

Pojmem hlas žáků se tedy v české i světové odborné literatuře zabývají především autoři z řad výzkumníků, nevychází ze škol samotných. V kontextu českého základního školství je dle předpokladu, s ohledem na historické souvislosti (viz dále kap. 1.4.1) a postupné uplatňování demokratických principů v základním školství od 90. let, ve většině případů vnímána existence žákovského parlamentu jako možnost participace žáků, ojediněle s možností konzultování (ve smyslu vymezeném v této práci), bez přesahu k vlastní iniciativě a aktivitám žáků při jeho zakládání. I tento způsob realizace žákovského parlamentu s sebou přináší možnost zajištění komunikace ředitele školy a žáků.

1.4 Pohled na žákovský parlament v českém školství

1.4.1 Historický vývoj

Z pohledu českého žáka se o myšlenku žákovské samosprávy zabýval již J. A. Komenský, který zastával názor, že je nutné vychovávat žáky pro život ve společnosti tím, že škola převezme povinnost obce (J. A. Komenský, 1960). Myšlenku žákovské samosprávy rozvinul J. A. Komenský v Zákonech školy dobře spořádané (1657). Komenskému jde nejen o dobře organizovanou žákovskou obec jako kázeňský působící pomocný orgán, ale také o vytváření návyku přikazování a podřizování se. Dle jeho názoru je třeba stanovit poměr a rozsah povinností, dodržovat kázeň a řád. (Bůžek, 1999, s. 11).

Od 18. století lze u nás tak jako v ostatních evropských zemích nalézt i další funkce samosprávy. S postupující liberalizací měla žákovská samospráva kompenzovat autoritativní, represivní kázeň ve škole a vytvářet dětem šanci pro jejich přirozená práva a svobodný růst. V různých formách přetrvává pojetí žákovské samosprávy dodnes.

Před první světovou válkou bylo vytvoření a práce žákovské samosprávy doporučena ve středních školách v Rakousko-Uhersku. Práci samosprávy se zlepšil pořádek ve školách. V období pedagogického reformismu, s vlnou nových názorů začala žákovská samospráva být prostředkem sociální výchovy.

Výraznou postavou, která se ve své odborných pracích zabývala myšlenkou žákovské samosprávy, byl známý pedagog Augustin Roman Bartoš, ředitel Jedličkova ústavu. Ten podrobně zaznamenával vývoj utváření žákovské samosprávy, která připravovala žáky na plnění společenských povinností a na postupný přechod do občanského života.

V roce 1929 byla pokusně zahájena činnost žákovské samosprávy v několika školách různých měst. Samospráva měla jasně stanovenou organizační strukturu, zajišťovala zájmovou činnost, pořádala týdenní kampaně zaměřené na dodržování stanovených pravidel, organizovala žákovská shromáždění, vydávala školní časopis, podílela se na vzniku ročenek. Její zásluhou vznikaly vlajky, znaky školy i školní hymny. Veškeré aktivity rozvoje žákovských samospráv byly přerušeny druhou světovou válkou. Působení žákovských samospráv shrnul ve svém díle Žákovská samospráva Vladimír Konvička v roce

1947, kdy byla oficiálně do všech škol v tehdejším Československu žákovská samospráva zavedena.

Po změně režimu byly práva a povinnosti žákovských samospráv převedeny na vznikající pionýrské skupiny působící na školách a žákovská samospráva byla v roce 1954 zrušena. Nově se začaly žákovské samosprávy objevovat po snížení počtu členů pionýrských organizací po roce 1968, kdy byla vydána směrnice potvrzující jejich existenci. V roce 1972 následoval Metodický pokyn k organizaci a činnosti žákovské samosprávy na základních devítiletých školách., který byl zrušen v roce 1985. Ve většině případů se žákovské samosprávy zůstaly zachovány do pádu totalitního režimu v roce 1989, kdy následovala změna terminologie. Po roce 1989 se užívá pro existenci žákovských samospráv v českých školách název žákovský parlament, senát nebo studentská rada. (Bůžek, 1999, s. 9 - 15).

1.4.2 Právní ukotvení participace žáků v současnosti

V české odborné literatuře posledních desetiletí nevyšla ucelená publikace týkající se této problematiky. Jak už bylo uvedeno výše, autoři, zabývající se otázkou participace žáku na životě školy publikují v populárně naučných časopisech, odborných sbornících a na serverech zabývajících se otázkami vzdělávání, vytvářejí metodickou podporu. Čerpají ze zahraniční literatury, převážně anglicky psané (anglosaské země, USA). Celková potřeba participace žáků na životě školy vychází z obecného ukotvení tohoto požadavku ve strategických dokumentech.

V českém školství je výrazným dokumentem Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bílá kniha, který se zabývá mj. otázkou nového pojetí kurikula. V základním vzdělávání předpokládá, mj. *„naučit se poznávat - zvládnout metody, jak se učit, jak využívat nové informační a komunikační technologie, jak se vyhnout zahlcení povrchními informacemi, ale naučit se informace zpracovávat, měnit je ve znalosti a aplikovat, umět kriticky myslet a hodnotit; naučit se jednat a žít společně – umět pracovat samostatně i v týmech, otevřeně komunikovat se ostatními, zvládat konflikty, respektovat odlišné názory, chápat vzájemnou závislost; naučit se být - umět se orientovat v různých situacích a adekvátně na ně reagovat, být schopen řešit problémy a vést plnohodnotný život, jednat s větší autonomií, na základě samostatného úsudku, ale v souladu s morálními normami*

a s uvědoměním a přijetím osobní odpovědností.“ (Kotásek, 2001, s. 38).

Realizace těchto myšlenek přišla s přijetím Zákona č. 561/2004 Sb, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), s účinností od 1. 1. 2005. Vymezuje systém vzdělávacích programů, existenci kurikulárních dokumentů vytvořených na republikové úrovni.

„§ 3 odst. 2

Pro každý obor vzdělání v základním a středním vzdělávání a pro předškolní, základní umělecké a jazykové vzdělávání se vydávají rámcové vzdělávací programy. Rámcové vzdělávací programy (dále „RVP“) vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání; jsou závazné pro tvorbu školních vzdělávacích programů, hodnocení výsledků vzdělávání dětí a žáků,“ (Školský zákon).

Dále existenci školních vzdělávacích programů zpracovaných dle pravidel zakotvených v RVP a ušitých na míru dané škole. Školský zákon dále vymezuje práva žáků v souvislosti se vzděláváním.

„§ 21

1) Žáci a studenti mají právo

d) zakládat v rámci školy samosprávné orgány žáků a studentů, volit a být do nich voleni, pracovat v nich a jejich prostřednictvím se obracet na ředitele školy s tím, že ředitel školy je povinen se stanovisky a vyjádřeními těchto samosprávných orgánů zabývat,

e) vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání, přičemž jejich vyjádřením musí být věnována pozornost odpovídající jejich věku a stupni vývoje.“, (Školský zákon).

Tato skutečnost byla dle předpokladu pro ředitele škol impulsem pro znovuoobnovení žákovských parlamentů na základních školách či jejich transformace (tam, kde tato myšlenka přetrvala od dob předrevolučních).

1.4.3 RVP ZV a existence žákovského parlamentu

Jak už bylo řečeno dříve, se snahou o změnu vzdělávacího systému a s přijetím strategických dokumentů přichází i vydání Rámcových vzdělávacích programů. Pro základní vzdělávání

to byl RVP ZV, který prošel dílčími úpravami, ale podstata zůstává od prvního vydání – 2007, do dnešních dnů stejná. V tomto dokumentu jsou mimo jiné zakotveny klíčové kompetence, které by si měl žák osvojit v průběhu základního vzdělávání.

Pojem klíčových kompetencí se v oblasti vzdělávání začal užívat v 90. letech 20. století. Podle RVP pod tímto pojmem rozumíme souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot nezbytných pro rozvoj osobnosti, a tudíž i uplatnění každého člena společnosti. Tento termín není specifický pro české školství. V roce 2002 byl definován Evropskou komisí společně s definicí osmi oblastí vzdělávání. Do gesce jednotlivých zemí potom spadalo vypracování jednotlivých kompetencí. Tak bylo dohodnuto, že v České republice základní vzdělávání bude probíhat v těchto oblastech: komunikace v českém jazyce, komunikace v cizích jazycích, informační a komunikační technologie, matematické, přírodovědné a technické obory, podnikatelství, mezilidské a občanské kompetence, umět se učit, obecný kulturní přehled.

V návaznosti na tyto oblasti byly v RVP ZV stanoveny následující kompetence: k učení, k řešení problémů, sociální a personální, komunikativní, občanské a pracovní.

V RVP ZV jsou v rámci průřezových témat zaneseny i okruhy aktuálních problémů současného světa. Průřezová témata jsou podstatným prvkem majícím vliv na formování žáků v základním vzdělávání. Měly by vytvářet příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhat rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot. Vzhledem k tomu, že se jedná o povinnou součást základního vzdělávání, školy je musí naplňovat v rámci svých školních vzdělávacích programů a jejich realizaci promítnout alespoň jedenkrát na 1. i 2. stupni. Základní myšlenkou je propojit jednotlivé tematické okruhy se vzdělávacím obsahem vyučovacích předmětů. Každá škola má možnost zvolit pro realizaci průřezového tématu formu vhodnou právě pro tu konkrétní školu.

Realizace žákovského parlamentu se nabízí při naplňování průřezových témat Osobnostní a sociální výchova (dále „OSV“), kde *„učivem stává sám žák, stává se jím konkrétní žákovská skupina a stávají se jím více či méně běžné situace každodenního života. Jejím smyslem je pomáhat každému žákovi hledat vlastní cestu k životní spokojenosti založené na dobrých vztazích k sobě samému i k dalším lidem a světu.“* (RVP ZV, 2013, s. 107) a Výchova demokratického občana (dále „VDO“), které *„má vybavit žáka základní úrovní občanské gramotnosti.“* (RVP ZV,

2013, s. 107). V rámci naplnění VDO je cílem naučit žáky uplatnit svůj názor, demokraticky se podílet na rozhodnutí skupiny, ověřit si význam dodržování pravidel a umět vytvářet pravidla nová. Návaznost VDO na vzdělávací oblast Člověk a společnost nabízí propojení s tématy demokracie, demokratického rozhodování a uplatňování lidských a občanských práv se získáním dovednosti participovat na společenském a občanském (politickém) životě.

Naplnění průřezového tématu VDO může být na existenci a práci žákovské samosprávy ve škole vysloveně založeno. Především tematický okruh Občanská společnost a škola činnost samosprávy přímo předpokládá. Ale i další tři tematické okruhy tohoto tématu (Občan, občanská společnost a stát, Formy participace občanů v politickém životě, Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování) mají k žákovské samosprávě úzkou vazbu.

Dle Kudyvejse (2006) je z metodického hlediska v hodinách, kde se tato tematika bude probírat, možné (a vhodné) vycházet ze zkušeností ze školy, které zahrnují blízká, konkrétní, tudíž uchopitelná fakta. Škola může představovat malý „autonomní stát“ a na vlastních prožitcích žák získává praktické zkušenosti.

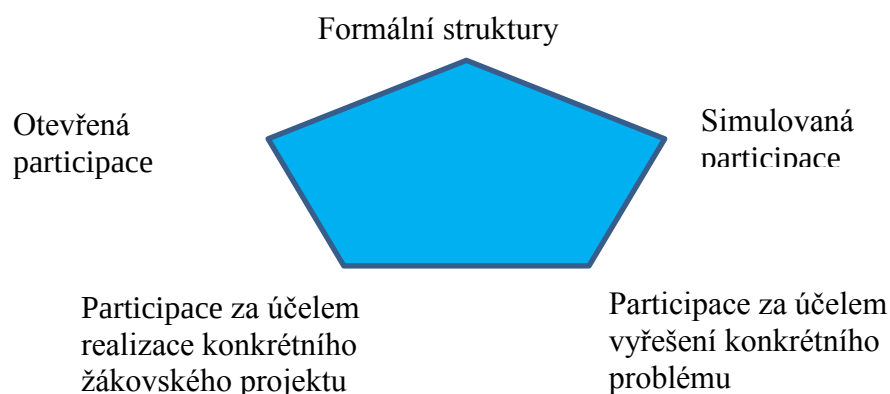
1.4.4 Možnosti žákovské participace

Autoři, kteří se zabývají definováním možností, které vedou k participaci žáků na životě školy, se snaží ji rozdělit či klasifikovat do jednotlivých skupin. S využitím srovnávacích studií hledal na tuto otázku odpověď Dürr (in Vidláková, 2007), jenž pojmenoval celkem pět forem žákovské participace uplatňujících se v evropských zemích.

Dle jeho rozdělení se jedná o tyto formy:

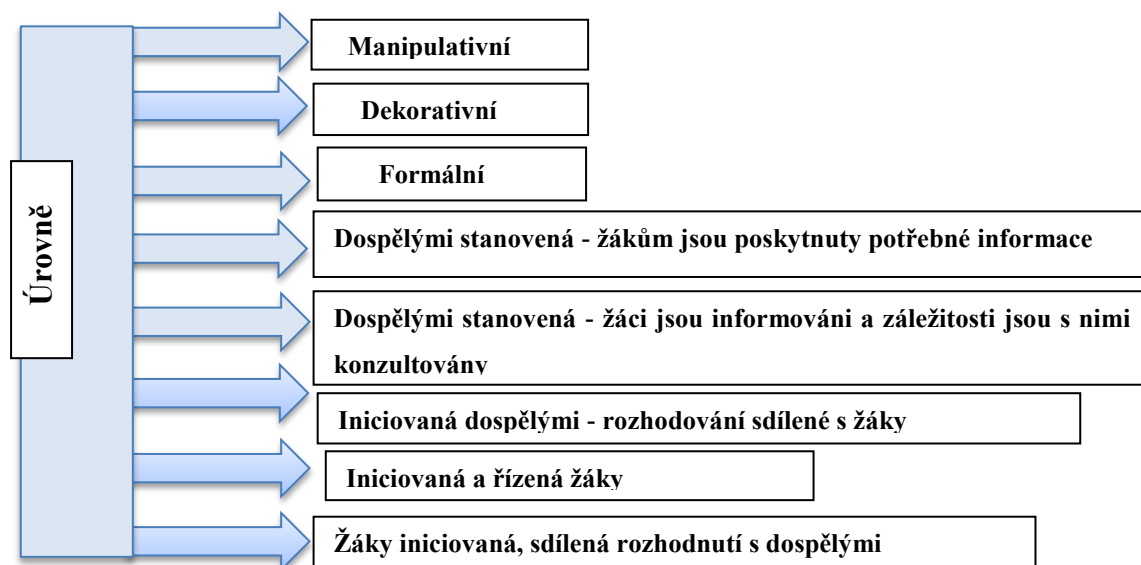
- **Formální struktury** – jde o formální žákovské parlamenty, které jsou založeny na způsobu volených zástupců (mluvčích) z jednotlivých tříd – častý model viděný na základních školách.
- **Otevřená participace** – jedná se opět o formální seskupení, vzniká však operativně, v souvislosti s řešením nějakého aktuálního problému. Součástí je sběr informací a hledání způsobu jeho řešení.
- **Participace za účelem vyřešení konkrétního problému** – zvolení mluvčí problém řeší – medializace, zveřejnění uvnitř školy apod.

- **Participace za účelem realizace konkrétního žákovského projektu** – již dle názvu se jedná o konkrétní projekt, většinou v rámci učebních procesů – realizace projektů v rámci výuky apod.
- **Simulovaná participace** – forma hry s nácvikem demokratických prvků rozhodování, např. simulace voleb (Dürr, in Vidláková, 2007).

Obrázek 4 Formy žákovské participace

Dalšími autory zabývajícími se hledáním možností žákovské participace jsou (Hart, Shier, in Vidláková, 2007), dle kterých je jednou z možností žákovské participace žáky vytvořená fungující participace, v jejímž rámci je dospělým nabídnuta možnost spoluúčasti a spolurozhodování.

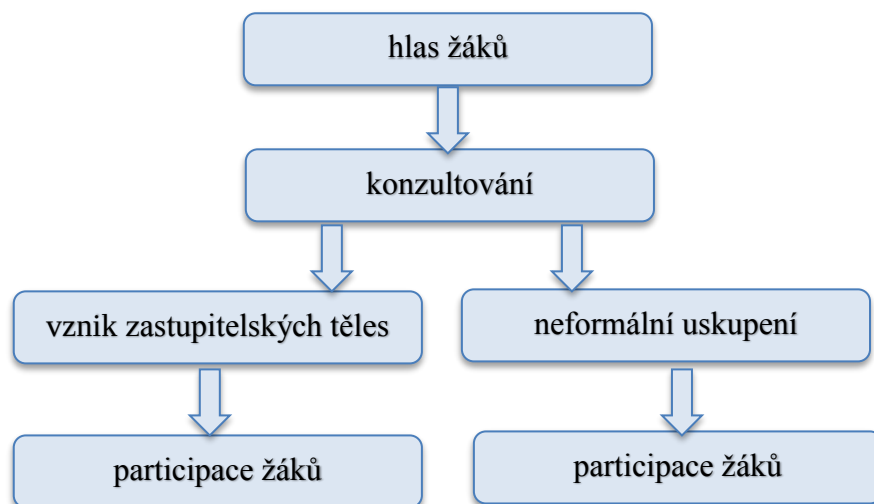

Obrázek 5 Úrovně žákovské participace

1.4.5 Možnosti vzniku žákovského parlamentu

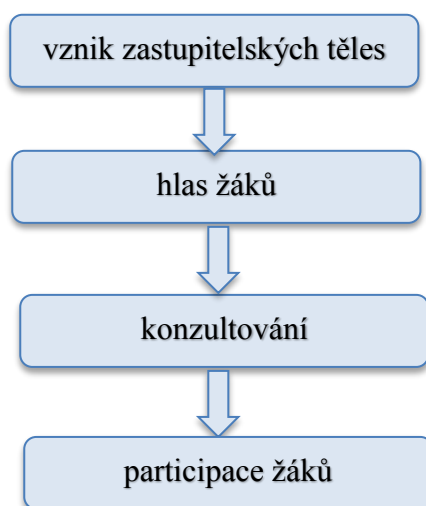
Jak už je nastíněno v kapitole 1.3.3, založit žákovský parlament s cílem podpořit participaci žáků lze dvěma způsoby:

1. **zdola – směrem od žáků** – pedagogové, vedení školy vyslyší hlas žáků

Obrázek 6 Model žákovské participace podporované zdola

2. **shora – směrem od dospělých** – vytvoření podmínek pro participaci žáků dospělými

Obrázek 7 Model žákovské participace podporované shora

Vzhledem k historickému kontextu vývoje žákovského parlamentu lze předpokládat, že v praxi českého základního školství je častěji zastoupen druhý model, a to zejména z těchto důvodů:

- podobnost školního a vnějšího prostředí bude využita k přípravě na občanský život,
- lze jasně naplnit práva a povinnosti žáků,
- jedná se o jednodušší způsob ovlivnění činnosti žáků, jejího plánování, realizace i jejího hodnocení.

Při práci s žákovským parlamentem lze efektivně využít týmové koučování. Systematická práce se členy žákovského parlamentu poskytuje příležitost pro utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků, kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální, personální i občanské. (Horská, 2009, s. 125)

1.5 Proces demokratizace ve školách

S pojmem participace (a dalšími pojmy jako spravedlnost, rovnost, společné rozhodování, týmová práce, spolupráce, dělba pravomocí, vzájemný respekt, rozmanitost, posilování role různých lidí a jejich skupin je spojován pojem demokracie. Postoje žáků se utvářejí vším, co žáci ve škole dělají, zažívají, ve veškeré komunikaci, která ve škole probíhá. A tyto postoje závisí na připravenosti učitelů příslušných institucí a celého vzdělávacího systému pracovat ve prospěch demokracie. Na školách by se měly změnit nejen vnitřní procesy rozhodování, měli bychom se zaměřit i na způsob, jakým se s žáky zachází, jaký je jim přiznán díl zodpovědnosti a svobody, nakolik mohou ovlivnit chod školy, a jak se ve škole cítí. Demokratické postoje jsou ovlivněny i vzděláváním učitelů, jejich připraveností vést s žáky stálý dialog. (Kjaergaard, 1997, s. 4-5)

Atmosféra ve škole závisí i na tom, jaký vliv na školu mají rodiče, zda se cítí zainteresováni a spoluzodpovědní za vzdělávání svých dětí. Dále záleží na vedení školy a spolupráci pedagogického sboru, jak se jim podaří otevřít školu potřebám společnosti.

1.5.1 Demokratizace v současné české škole

České školství od 90. let hledá cesty vedoucí k přeměně v moderní demokratický vzdělávací systém. Jednou z oblastí, o níž se v souvislosti s tématem demokracie ve škole hovoří, jsou rozhodovací procesy, jejich podoba a míra účasti všech aktérů. Podobně jako v dalších

evropských zemích obsahují i české dokumenty vzdělávací politiky požadavky směřující k většímu zapojení žáků do rozhodování o záležitostech chodu školy. Předpokladem skutečné a smysluplné participace žáků je především možnost žáků vyjádřit své názory a postoje k dění ve škole a diskutovat o nich. Oblastí, k níž by především žáci měli mít možnost se ve škole vyjadřovat a participovat na ní, jsou záležitosti týkající se procesů vyučování a učení, neboť právě ty představují hlavní činnosti školy a žáků se bezprostředně týkají.

V českém prostředí je problematika participace žáků teoreticky známá od dob činnosti tzv. žákovských samospráv, tedy z dob tzv. reformní pedagogiky. K podpoře a posílení role žáků v záležitostech, které mají vliv na jejich život ve škole, přispělo schválení dokumentu OSN Úmluva o právech dítěte v roce 1989 v New Yorku. Jak uvádí Redlichová (2006, s. 147), dítě je v tomto dokumentu vnímáno jako plnohodnotný jedinec, jemuž náleží přirozená lidská práva, podobně jako dospělému člověku. Přijetí myšlenky o zapojení mladých lidí do diskuzí a rozhodování o věcech, které se jich bezprostředně týkají, nebylo jednoduché, neboť ve společnosti převládal názor dospělých, že dětství je založeno spíše na představě o závislosti dítěte na rodině a škole než na jeho nezávislosti.

V prostředí, kde je podporována participace a kde je možnost vyjadřovat názory otevřeně a je zachována svoboda projevu pro žáky i učitele je vhodné pro rozvoj demokratických hodnot a základem pro efektivní učení se o lidských právech, o demokracii.

1.5.2 Dnešní základní škola a participace žáků

Představy o tom, že školy se díky vlastním školním vzdělávacím programům budou moci úspěšně vymezit a dále konkretizovat vlastní představy o průběhu vzdělávání, který budou odrážet potřeby těch kterých žáků školu navštěvujících, se postupně v českých vodách rozplývaly. Počáteční radost z netušených možností s sebou přinesla v mnoha případech obavy a otázky – budeme umět sestavit školní vzdělávací program na míru škole?, Naplníme očekávání? Ruku v ruce s nedostatečnou připraveností a chybějící metodickou podporou školám, které se neúčastnily tzv. pilotáže školních vzdělávacích programů, s sebou další roky přinesly mnohá rozčarování a překvapení. Příchod této reformy s sebou také přinesl možnost využití volných, tzv. disponibilních hodin dle uvážení školy – k posílení hlavních

předmětů kurikula či k vytvoření předmětů nových. Toho postupně školy začaly využívat a vytvářet možnosti žákům učit se různým metodám a formám participace.

Na základní školy (primární školství) jsou kladeny požadavky vytvořit prostředí, ve kterém je možné se naučit demokratickým principům, ale získat i uvědomění si vlastní zodpovědnosti, svých práv i povinností tak, aby se byli schopni v dospělém věku spolupodílet se aktivně na rozhodování o věcech veřejného života. (Redlichová, 2006, s. 155).

Realizace tzv. průřezových témat s sebou přináší prostor pro práci žákovského parlamentu, který se jeví jako jeden z efektivních nástrojů k rozvoji občanských hodnot. Nejenom teoretický obsah, ale i praktické využití, přítomnost při realizaci těchto aktivit, zažití demokracie na vlastní kůži. To vše může přinést realizace žákovského parlamentu ve škole. Jeho existence může být vhodným nástrojem k zajištění komunikace ředitele školy a žáků.

1.6 Metodická podpora vzniku žákovského parlamentu

Je třeba zmínit, že žákovské parlamenty pracující na základních školách se postupně transformují z modelů dříve funkčních – kdy aktivity parlamentu byly převážně vedeny a řízeny dospělými – v model, který směřuje k vytvoření rovnocenného partnerství se zvyšující se mírou zodpovědnosti a vytváří prostor pro efektivní a partnerskou komunikaci žáků s pedagogy a s vedením školy. Pro efektivní a smysluplnou realizaci žákovského parlamentu školy nacházejí metodickou podporu ve vznikajících materiálech. Existenci žákovského parlamentu, jeho realizací a doporučeními, jak zajistit jeho fungování, se zabývají různí autoři z řad pedagogů, ale i výzkumných pracovníků. Tyto aktivity směřují nyní nejen k zajištění komunikace ředitele školy a žáků, ale směrem k získání občanské zodpovědnosti, smyslu pro demokracii.

1.6.1 Metodický portál inspirace a zkušeností učitelů

Metodický portál s názvem RVP.CZ, spravovaný od ledna 2012 Národním ústavem pro vzdělávání, poradenským zařízením a zařízením pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, který vznikl jako hlavní metodická podpora učitelů a k podpoře zavedení rámcových vzdělávacích programů ve školách, je zdrojem informací a metodických materiálů pro vznik a realizaci aktivit žákovského parlamentu. Cílovou skupinou portálu jsou ředitelé škol a pedagogičtí pracovníci a ve veřejných diskuzích si učitelé mají možnost předávat své zkušenosti a sdílet navzájem své materiály v rámci fungujících úložišť. Poskytované a sdílené informace směřují nejen k možnostem realizace, ale i k využití aktivit žákovského parlamentu v rámci naplňování průřezových témat RVP ZV.

1.6.2 Centrum pro demokratické učení

Metodická podpora žákovským parlamentům, prostor pro předávání zkušeností s nyní již v podstatě celorepublikovou působností, je poskytována také v rámci existence společnosti CEDU, která se mimo jiné zaměřuje na zakládání žákovských parlamentů ve školách, vzdělávání a podporu učitelů, kteří je koordinují. V rámci své činnosti nabízí mnoho metodických materiálů využitelných nejen v rámci práce žákovského parlamentu, ale i v rámci běžné výuky. Zastřešuje vytvořenou síť „Škol pro demokracii“, podporuje vznik konzultačních center v jednotlivých krajích, které svými nabízenými aktivitami podporují práci žákovských parlamentů v jednotlivých školách. Školy sdružené v této síti využívají metodiku práce žákovského parlamentu, která mimo jiné nastavuje i zajištění komunikace ředitele školy a žáků, předávání informací, směřuje možnosti realizovaných aktivit žákovských parlamentů apod.

Dle CEDU **„Žákovský parlament:** podporuje informovanost napříč školou, zvyšuje zájem žáků o školní společenství, vede děti k odpovědnému přístupu ke svému životu i ke světu, pomáhá jim nabývat dovedností, které jim umožní podílet se smysluplně na životě společnosti a dává jim možnost zažít, že mohou svět kolem sebe pozitivně proměňovat.“

Parlamenty se nejčastěji věnují těmto činnostem: proměňují fyzické prostředí školy a jejího okolí (vymalování chodby, pořízení šatních skříněk), zlepšují atmosféru ve škole (soutěže, pořádání akcí), rozvíjí vzdělání žáků (besedy se zajímavými lidmi, exkurze, pořádání výstav),

podporují charitu (nákup kompenzačních pomůcek pro spolužáka, psi útulek, spolupráce s dětskými domovy).“ (www.skolaprodemokracii.cz).

Dle této definice lze předpokládat, že pokud je žákovský parlament většiny škol zřízen dle této metodiky, budou se jeho aktivity odvíjet od aktivit výše uvedených. Vzhledem k tomu, že jedním z jeho úkolů je i zajištění informovanosti napříč školou, bude komunikace žákovského parlamentu a ředitele školy nedílnou a potřebnou součástí jeho existence.

2 Praktická část

2.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bude zmapování existence žákovského parlamentu ve školním roce 2015/2016 na úplných základních školách Ústeckého kraje zařazených do rejstříku škol a školských zařízení, okolností (důvodů), které vedly k jejich vzniku a identifikace oblastí, ve kterých žákovský parlament participuje na životě školy. Z dotazníků zadávaných ředitelům škol vyplynou informace o možné časové souvislosti založení žákovského parlamentu se zaváděním RVP ZV, zástupci kterých ročníků v žákovském parlamentu pracují, kdo je na školách pověřen vedením ŽP a kdo byl iniciátorem vzniku ŽP. Dále bude v praktické části vyhodnoceno, zda se naplnila očekávání ředitelů škol při zakládání či realizaci žákovského parlamentu a zda je žákovský parlament vnímán jako prostředek komunikace. Analýzou dotazníků pro pedagogy či jiné pracovníky, kteří práci ŽP koordinují, budou získány informace o délce jejich setrvání na pozici koordinátora ŽP, informace o vnímání způsobu jejich zvolení do ŽP, četnosti schůzek, způsobu získávání podnětů pro práci ŽP a využití komunikačních kanálů mezi ředitelem školy a ŽP. Dotazníkové šetření, které proběhlo na úrovni předsedů či dalších členů (pokud ŽP s touto pozicí nepracuje), přinese informace o tom, zda žáci vnímají ŽP jako nositele změn ve škole, jaká byla jejich očekávání před vstupem do ŽP.

2.2 Harmonogram prováděného výzkumu

Datum zahájení výzkumu: 4/2016

Datum zadání dotazníků: 5-6/2016

Datum zpracování dotazníků: 9/2016

Datum ukončení výzkumu: 10/2016

2.3 Stanovení výzkumných předpokladů

1. Co je žákovský parlament na základních školách?

Vzhledem k existenci metodiky pro zakládání žákovského parlamentu a historickým souvislostem předpokládám, že způsob fungování žákovského parlamentu na základních školách koresponduje s definicí žákovského parlamentu - (viz str. 7).

Tedy že funguje jako samosprávný orgán žáků tvořený skupinou zástupců zvolených z řad žáků, kteří se ve škole podílejí na formálním rozhodování.

2. *Proč je žákovský parlament na školách zakládán?*

Dle mého předpokladu se žákovský parlament na školách transformoval z předchozí žákovské samosprávy, setrvávající na školách v rámci zvyklostí z dob před rokem 1989. Dále předpokládám, že nově je na základních školách zakládán po přijetí školského zákona a počátku realizace vzdělávání dle RVP ZV po roce 2007. Důvody, které vedou ŘŠ k založení ŽP vyplývají z potřeby naplnění průřezových témat školních vzdělávacích programů, snahy o zapojení žáků do života (chodu) školy, zlepšení přenosu informací a zkvalitnění komunikace mezi vedením, žáky a učiteli.

3. *Jakým způsobem žákovský parlament na základních školách vzniká?*

Vzhledem k existenci metodické podpory zaměřené na založení žákovského parlamentu „shora“ a v souvislosti s historickou paralelou předpokládám, že převažuje zakládání ŽP shora. Dalším důvodem pro tento předpoklad je využití ŽP jako prostředku k naplnění průřezových témat ŠVP ZV. Předpokládám, že žáci očekávají, že se budou moci aktivně zapojit do organizace školních akcí, akce navrhovat a podílet se na jejich vlastní realizaci. Dále budou moci podávat návrhy na zlepšení chodu školy a materiálních podmínek. Ředitelé škol mohou vnímat žákovský parlament jako umožnění participace žáků na chodu školy a jako prostředí, ve kterém lze se zástupci žáků komunikovat dle jasně nastavených pravidel.

4. *V jakých oblastech participuje žákovský parlament na chodu školy?*

Vzhledem se souvislostí s naplňováním průřezových témat ŠVP ZV lze předpokládat, že ŽP participuje především na chodu školy, ovlivnění pestrosti zájmových aktivit a podávání podnětů ke zlepšení materiálních podmínek. Ovlivnění průběhu výuky patrně do aktivit žákovského parlamentu nebude patřit, nebo se objeví ojediněle. Souvisí s úrovní postupné demokratizace škol, která je našich končinách na základních školách zatím ještě stále „v plenkách“.

2.4 Metodologie

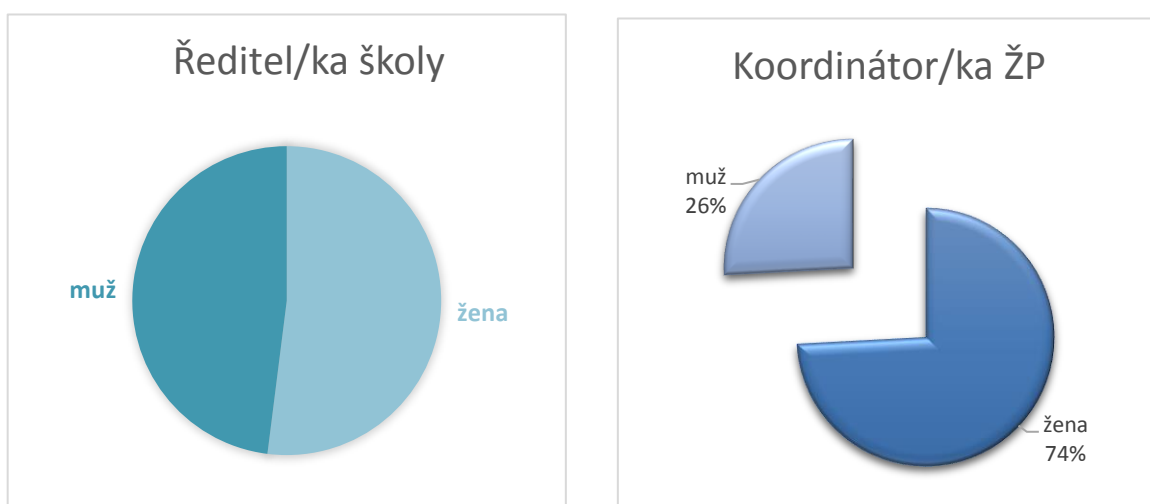
V rámci metodologie budou popsány použité metody výzkumu, výzkumný vzorek, průběh techniky sběru dat a postup evaluace.

2.4.1 Výzkumný vzorek a technika konstrukce vzorku

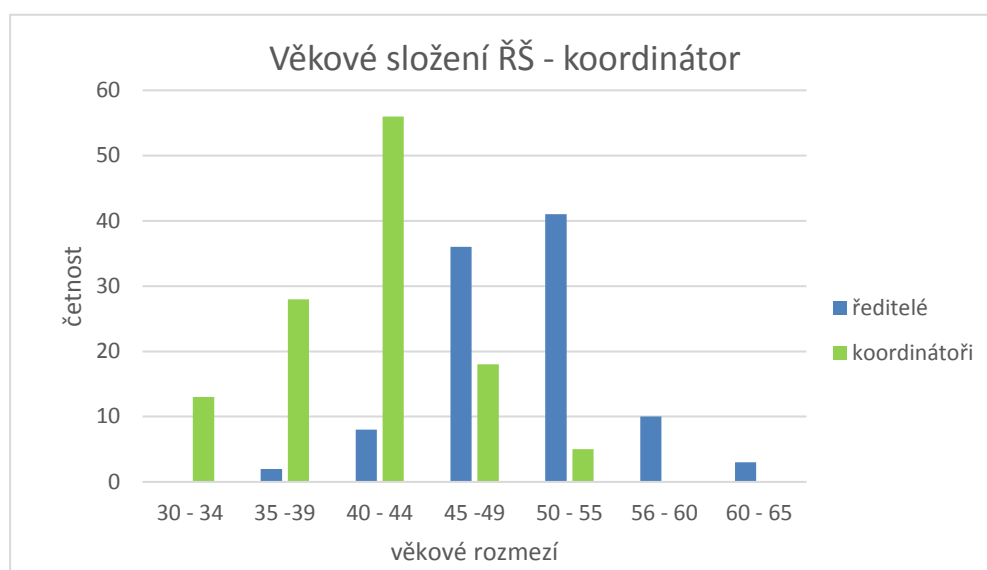
V Ústeckém kraji je ve školním roce 2015/2016 zapsáno v rejstříku škol a školských zařízení zapsáno 276 základních škol, výběr vzorku byl zúžen na úplné základní školy (232). V roce 2014 CEDU provádělo výzkum týkající se žákovských parlamentů na základních školách v ČR. Ve výzkumné zprávě z roku 2015 je uvedeno, že z Ústeckého kraje se účastnilo tohoto výzkumu 117 škol. Pro srovnání údajů sledovaných v obou výzkumech jsem oslovila pracovníky CEDU a získala seznam škol, se kterými spolupracovali. Toto srovnání dílčích výsledků je uvedeno v závěru práce. Výzkumný soubor tvořili ředitelé, koordinátoři žákovského parlamentu a předsedové žákovského parlamentu z řad žáků z úplných základních škol dle seznamu získaném na stránkách Ústeckého kraje, který byl porovnán s údaji v rejstříku škol a školských zařízení.

Ve školách byl funkcí koordinátora žákovského parlamentu zpravidla pedagog popřípadě zástupce ředitele. V 5% vzorku jsou do funkce koordinátora jmenováni dva učitelé, z tohoto důvodu je počet dotazníků od koordinátorů ŽP vyšší než od ředitelů škol (120).

Šetření se účastnilo 102 ředitelů a 120 koordinátorů ŽP, z toho 142 žen a 80 mužů, (graf č. 1 *Rozdělení respondentů podle pohlaví*). Respondenti byli ve věku 32 až 64let (graf č. 2 *Rozdělení respondentů podle věku*). Nejsilnější zastoupení měli respondenti ve věku 40 až 49 let. Předsedové žákovského parlamentu byli převážně žáci 8. a 9. ročníku, zastoupení dívek a chlapců, 49 dívek a 53 chlapců.

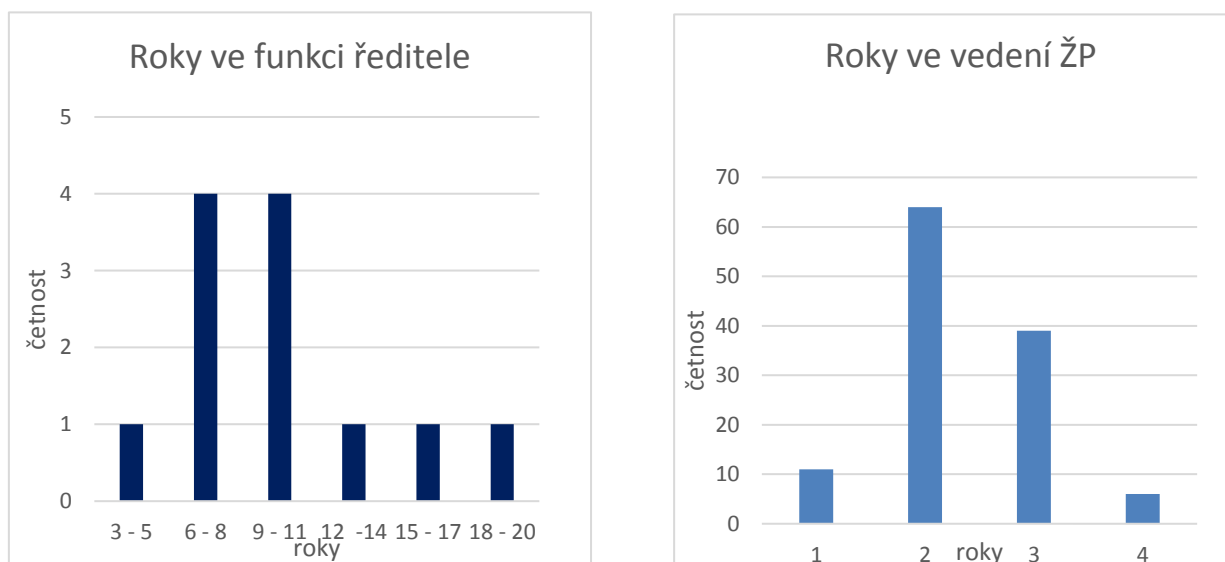

Graf 1 Rozdělení respondentů podle pohlaví (a – ředitelé škol, b – koordinátoři)

Graf 2 Rozdělení respondentů podle věku (a – ředitelé škol, b – koordinátoři)

Délka praxe ve funkci ředitele a ve funkci koordinátora ŽP testovaných základních škol ukazuje graf č. 3 *Rozdělení respondentů podle praxe*.

Graf 3 Rozdělení respondentů podle délky praxe (a – ředitelé škol, b – koordinátoři)

2.4.2 Použité metody výzkumu a techniky sběru dat

Při výběru výzkumné techniky jsem pro svou práci volila kvantitativní metodologický přístup. K evaluaci žákovských parlamentů jsem použila metodu dotazování, obzvláště kvůli

časové nenáročnosti a relativně snadnému zpracování výsledků. Struktura dotazníku je popsána v kapitole 2.1.3. Dotazník ředitelům škol včetně dotazníků pro koordinátora a předsedu ŽP jsem doručila e-mailem. Dotazník byl opatřen průvodním dopisem, v němž jsou respondenti žádáni o vyplnění dotazníku, a zároveň je objasněn důvod jeho zaslání. Vyplňovali jej ve svém volném čase, bez mé přítomnosti. Chtěla jsem vytvořit takové podmínky, které by respondentům poskytly dostatek času. Myslím, že se to podařilo, protože dotazníky vyplňovali ochotně a otevřeně. Na počátku bylo rozesláno 232 dotazníků, vrátilo se 164 dotazníků, návratnost byla 71%, z toho na 102 školách funguje žákovský parlament. Navracené dotazníky byly řádně vyplněny, proto je bylo možné všechny využít pro vyhodnocení. Vyhodnocení dotazníků probíhalo pomocí programu Microsoft Excel 2010.

Dotazování je jako výzkumná a diagnostická metoda zprostředkovanou formou tázání, založenou na písemné komunikaci mezi výzkumníkem na straně jedné a zkoumanou osobou na straně druhé. Výhodou dotazníku je, že dotazování není komplikováno osobou tazatele. A to bylo jedním z důvodů, proč jsem dala přednost této metodě. Ve vztahu k respondentům jsem zaujímala roli výzkumníka, který zkoumal vznik, vlastní činnost a aktivity ŽP.

Dotazník se stal jako časově nenáročná metoda získu informací oblíbenou, nejfrekventovanější metodou. Cílem dotazníku je shromáždit potřebná data, k čemuž pomáhá přesná formulace konkrétního cíle a úlohy. Pokud se podaří dobře a přesně definovat cíl zkoumání, je dobře promyšlena celková koncepce práce a zjednoduší se tvoření otázek v dotazníku. Pro tvorbu otázek v dotazníku platí tato pravidla:

- měly by být jednoduché, jasné, smysluplné;
- je dobré klást dotazy odpovídající věku respondenta;
- neměly by mít příliš široké znění;
- dvojité otázky, záporné výrazy a předpokladé otázky jsou nežádoucí.

Nejjednodušší pro respondenty jsou uzavřené otázky, kdy jen najdou v nabídce a označí zvolenou odpověď. Výhodou je snadné zpracování, rizikem je, že odpovědi nemusí pokrývat celou škálu možností. Otevřený typ dotazníku nabízí respondentům prostor pro libovolnou odpověď, není tedy nikterak omezen. Zároveň jsou zjišťovány nové skutečnosti, které

výzkum posouvají. Třetí možností jsou polouzavřené otázky, kdy je odpověď nabídnuta, ale zároveň je respondent vyzván k vysvětlení volby.

Pro potřeby této práce jsem zvolila v dotaznících převážně otázky uzavřené, v několika případech jsou použity polouzavřené otázky i otázka otevřená.

2.4.3 Technika sběru dat - dotazník

Před vlastní tvorbou dotazníků jsem si udělala analýzu webových stránek náhodně vybraných patnácti základních škol v Ústeckém regionu, abych zjistila, jak školy informují o žákovských samosprávách ostatní účastníky vzdělávání. Vnější informační systém je ve školách nastaven, informace jsou na webových stránkách uvedeny, i když v různém rozsahu. Všechny školy mají informaci o tom, že žákovská samospráva na škole funguje, od jaké třídy a kolik zástupců z řad žáků se zapojuje do ŽP. Jen 60 % škol podává touto cestou informace o četnosti schůzek, o osobě koordinátora ŽP, popřípadě mají k dispozici zápisy z jednání ŽP. Na 20 % webových stránek je odkaz na vlastní webové stránky žákovského parlamentu.

Konečné verze dotazníků jsou vytvořené po pilotáži, kterou jsem provedla na třech vybraných školách, jejíž účelem bylo zjistit, zda otázky jsou jednoznačné, srozumitelné a nabídka odpovědí u otevřených otázek je dostatečná. Provedením pilotáže jsem se snažila zajistit, aby dotazníky vystihly názor každého jednotlivého respondenta. Otázky v dotaznících byly formulovány tak, aby je respondenti chápali, a aby je všichni chápali ve stejném významu. Slovník, termíny, stupeň obecnosti pojmů jsou přiměřené respondentům. V dotaznících se převážně vyskytují uzavřené otázky s možností volby, ale i polouzavřené, v kterých mají respondenti možnost napsat svůj názor. Pro evaluaci jsem vytvořila vlastní dotazníky, které jsem nazvala *Dotazník pro ředitele školy*, *Dotazník pro vedoucího ŽP*, *Dotazník pro žáka ŽP*. Dotazník pro ředitele škol se skládá z celkem 13 otázek, které se zabývají vznikem a strukturou ŽP a podněty, které se podařilo ŽP realizovat. Dotazník pro koordinátora (vedoucího) ŽP obsahuje 6 otázek, které se týkají průběhu voleb do ŽP, způsobu získávání podnětů pro práci ŽP a systému přenosu informací. Dotazník pro předsedu ŽP z řad žáků obsahuje 4 otázky, které jsou zaměřené na očekávání od fungování ŽP a jak byly dané předpoklady naplněny.

Úvodní soubor dotazů ve všech typech dotazníků má ryze informativní charakter a blíže specifikuje respondenta z hlediska pohlaví, věku a počtu let praxe. Jednotlivé otázky jsou řazeny následovně:

Dotazník pro ředitele školy:

- 1 Je na vaší škole založen žákovský parlament či jiná forma žákovské samosprávy umožňující komunikaci zástupců žáků s ředitelem školy?
- 2 Od kterého roku funguje ŽP?
- 3 Co bylo důvodem založení ŽP?
- 4 Co jste očekával/a od existence ŽP?
- 5 Kdo byl iniciátorem založení ŽP?
- 6 Od kterého ročníku zástupci v ŽP
- 7 Počet zástupců v žákovském parlamentu (2 ze třídy apod.)
- 8 Jakou formou je ŽP realizován?
- 9 Kdo vede žákovský parlament?
- 10 Účastníte se schůzek ŽP?
- 11 Pokud ano, jak často?
- 12 Které podněty ŽP byly realizovány (bylo k nim přihlédnuto) v posledních dvou školních letech? Uveďte alespoň tři.
- 13 Splnila existence ŽP Vaše očekávání?

Dotazník pro vedoucího ŽP:

- 1 Jakým způsobem probíhají volby do ŽP?
- 2 Jak často probíhají schůzky ŽP?
- 3 Jakým způsobem získává ŽP podněty pro svoji práci?
- 4 Jakým způsobem jsou předávány informace ze ŽP řediteli školy?
- 5 V jakých oblastech ovlivňuje ŽP život školy? Uveďte alespoň pět.
- 6 Napomáhá z Vašeho pohledu existence ŽP komunikaci ŘŠ a žáků školy?

Dotazník pro předsedu ŽP:

- 1 Jakým způsobem jsi byl vybrán do ŽP?
- 2 Co jsi čekal, že se bude v ŽP dít?
- 3 Máš nějaký nápad, jak by mohl ŽP pracovat lépe? Pokud ano, napiš jaké.
- 4 Proběhly díky ŽP z Tvého pohledu nějaké změny ve škole?

2.5 Zpracování a interpretace dat

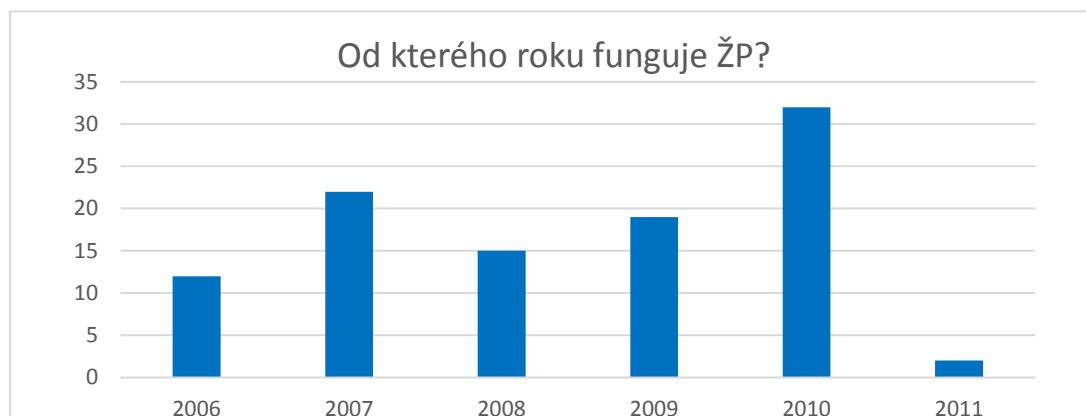
Nejdříve bylo potřeba nashromážděný materiál analyzovat jako celek, poté byl rozdělen na dílčí podskupiny podle funkce (ředitelé škol, koordinátoři a předsedové ŽP). Následovalo vyhodnocení kvantitativní metodou, důvodem je snazší statistické zpracování výsledků. Ani v jednom případě nenastalo, že by respondent neodpověděl na některou z otázek, proto byly všechny dotazníky klasifikovány jako platné. Údaje z dotazníků byly převedeny na číselné hodnoty (zejména četnost), což bylo základním předpokladem pro statistické vyhodnocení. Získaná data reflektují názory jednotlivých ředitelů škol, koordinátorů a předsedů ŽP. Vzhledem k tomu, že dotazování probíhalo anonymně, měla by zůstat zachována objektivita odpovědí a působení vnějších vlivů (ovlivňování výzkumníkem, nadhodnocování odpovědí) by mělo být minimalizováno.

Při dotazníkovém šetření byla data zaznamenávána přímo do tabulky v elektronické podobě, když byla všechna data nashromážděna, vytvořila jsem z nich tabulku dat neboli datovou matici. Otázky byly tvořeny tak, aby zjistily hodnoty určitého statistického znaku. Do tabulky jsem zapsala pouze přítomnost dané varianty odpovědi, číselnou hodnotou 1. Z uvedených dat jsem zjistila četnost a relativní četnost popř. modus (znak s nejvyšší četností) pro danou variantu odpovědi.

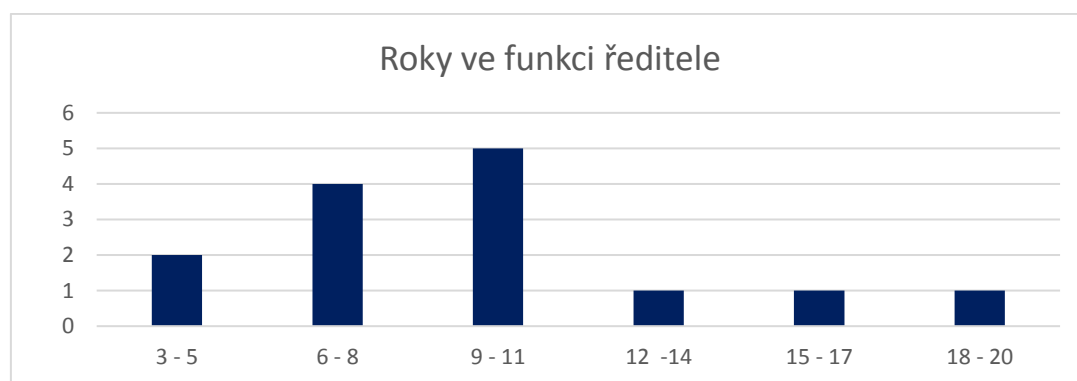
Vyhodnocení dotazníků pro ředitele škol

Nepotvrdil se předpoklad, že žákovský parlament většinou pokračuje ve formě transformované žákovské samosprávy z doby před rokem 1989 (graf č. 4). Důvodem je mimo jiné skutečnost, že ředitelé škol nemusejí mít informace o existenci a případné transformaci žákovské samosprávy, protože nejsou v pozici vedoucích pracovníků celou dobu, která sahá do této historie (viz graf č. 5). Nárůst zakládání žákovského parlamentu

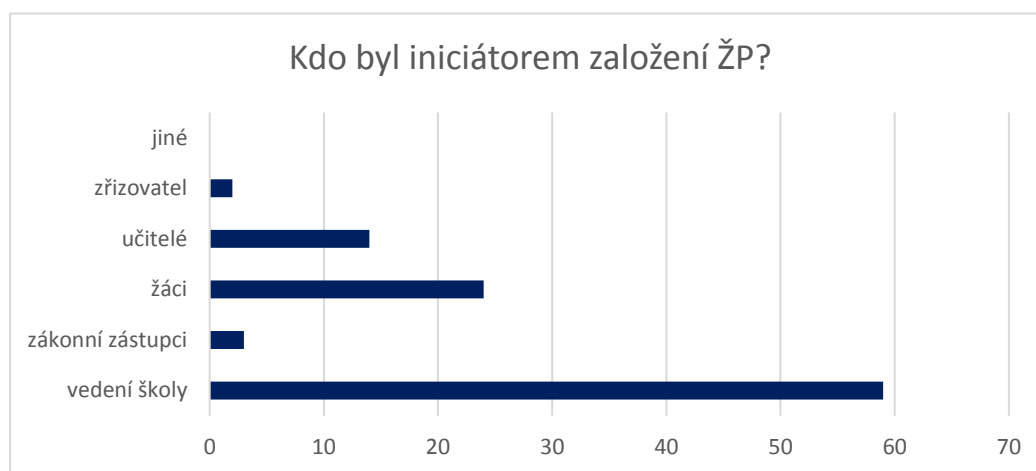
v období r. 2007 koreluje se zavedením RVP ZV. Zvýšený počet založení ŽP v roce 2010 koresponduje se vznikem metodické podpory školám (založení CEDU 2008, vznik portálu RVP.CZ v roce 2009).

Graf 4 Založení ŽP - roky

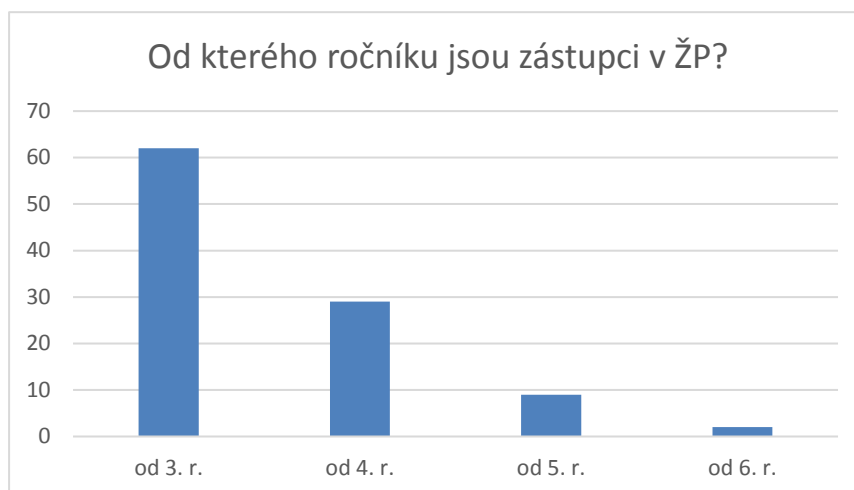

Graf 5 Působení ve funkci ředitele školy – roky

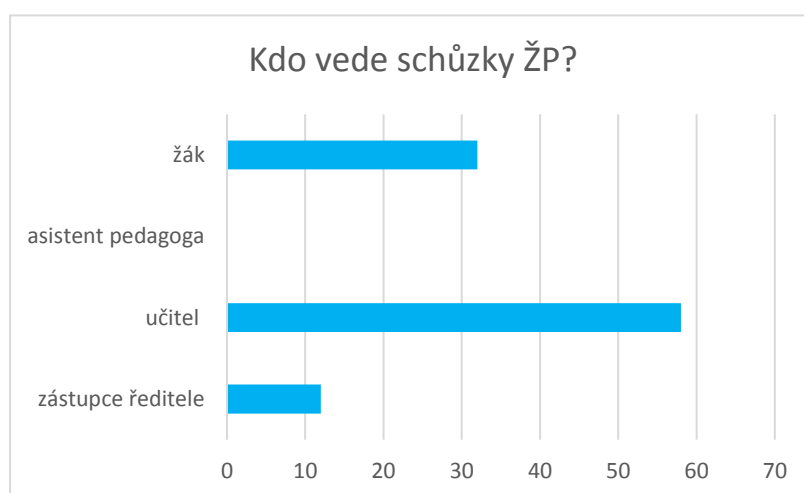
Graf 6 Iniciátoři založení ŽP

Dle předpokladu bylo založení ŽP iniciováno shora (59 respondentů), 24 ředitelů škol uvedlo, že iniciátorem založení ŽP byli žáci. To mírně vyvrací předpoklad, že ŽP byly zakládány shora z důvodu naplňování průřezových témat školních vzdělávacích programů.

Graf 7 Zastoupení ročníků v ŽP

Do procesu demokratizace a získávání občanských kompetencí školy zahrnují ve většině případů již žáky 3. tříd.

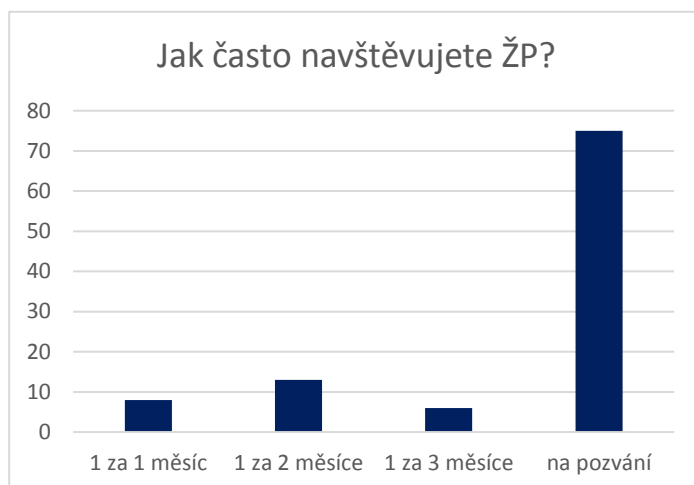

Graf 8 Vedoucí ŽP

Přestože jsou žákovské parlamenty na školách zakládány shora, dle výsledků výzkumného šetření mají žáci prostor pro rozvoj komunikativních a manažerských dovedností. Ve většině případů vede schůzky žákovského parlamentu koordinátor ŽP z řad učitelů, přes 30 ředitelů škol uvádí, že schůzky vede žák, v malé míře vede schůzky zástupce ředitele (četnost 12).

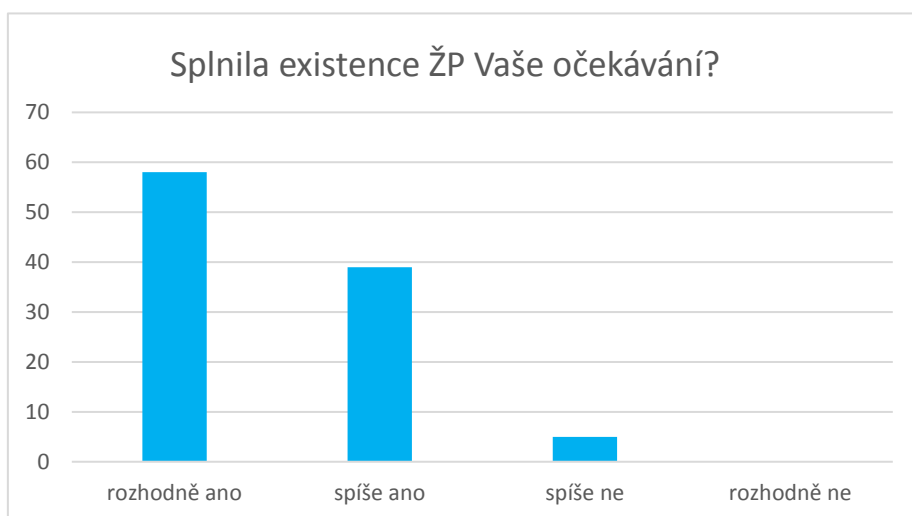

Graf 9 Účast ŘŠ na schůzkách ŽP

Graf 10 Frekvence návštěv ŘŠ v ŽP

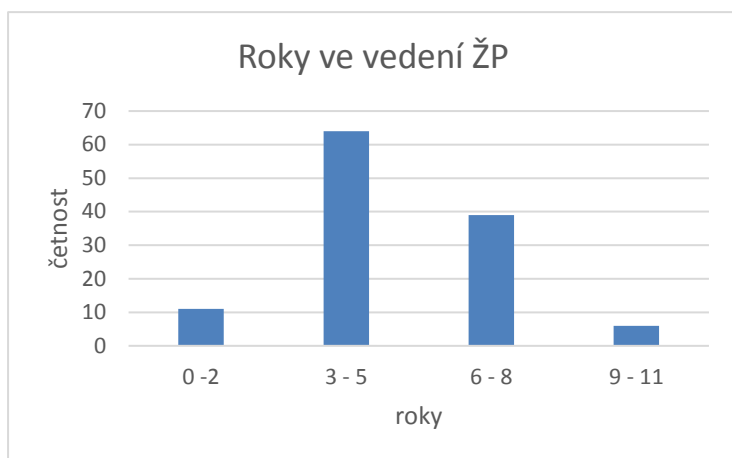
Ve všech případech se ředitelé škol účastní schůzek žakovského parlamentu. V 75 případech je to na pozvání ŽP, 13 ŘŠ uvedlo, že se účastní 1 x 2 měsíce.

Graf 11 Existence ŽP - očekávání

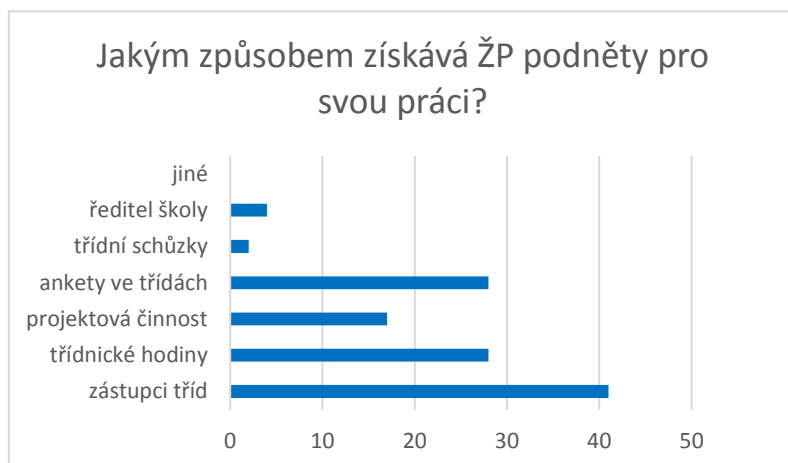
V 58 školách splnila existence ŽP očekávání ředitele školy, v 39 případech splnilo očekávání spíše, minimálně fungování ŽP spíše nesplnilo očekávání ŘŠ. Žádný z ředitelů neuvedl, že ŽP rozhodně očekávání nesplnil.

Vyhodnocení dotazníků pro koordinátory ŽP

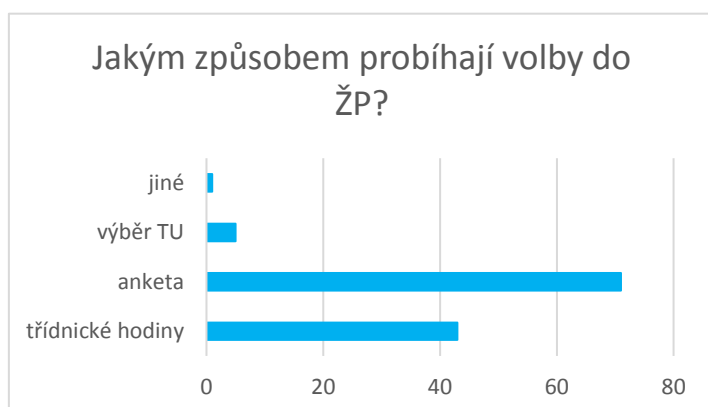
Ve většině případů působí koordinátor ŽP na této pozici 3 - 5 let.

Graf 12 Vedení ŽP - roky

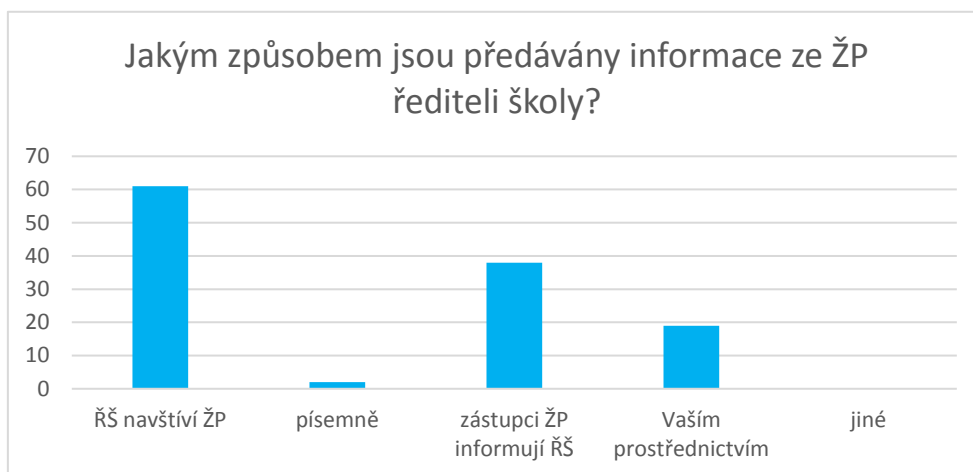
Ve většině případů ŽP získávají podněty pro svoji práci především od žáků.

Graf 13 Způsoby získávání podnětů

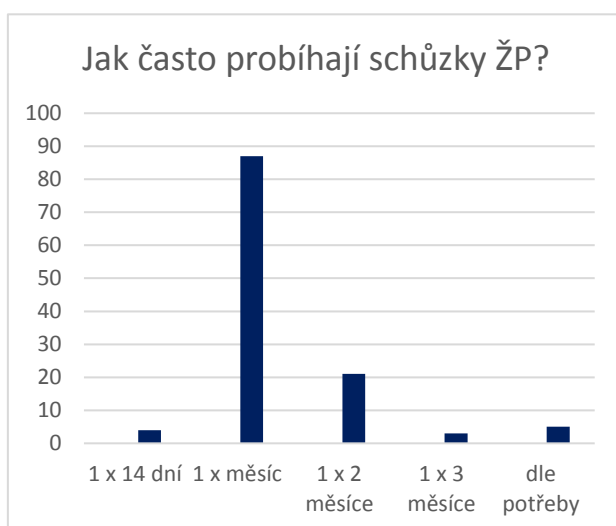
Na většině škol je dle odpovědí koordinátorů ŽP volen zástupce žáků formou ankety, následován volbou na třídnické hodině.

Graf 14 Způsoby voleb do ŽP

Graf 15 Způsoby předávání informací ŘŠ

Komunikace ředitele školy na většině škol probíhá přímo, v ostatních různou formou zprostředkovaně.

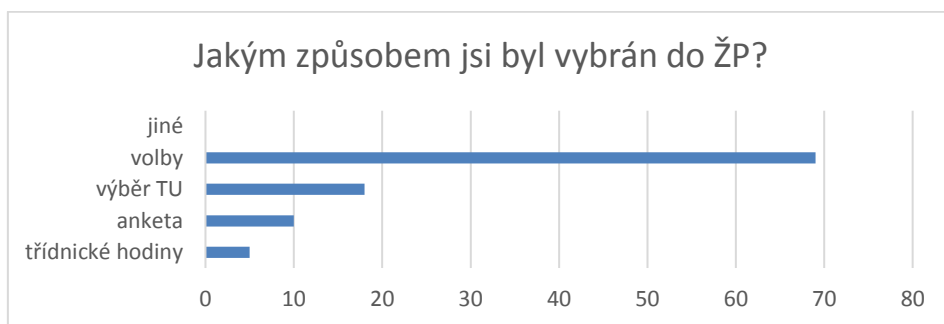

Schůzky ŽP probíhají nejčastěji 1x za měsíc, následováno frekvencí 1x2 měsíce.

Graf 16 Četnost schůzek ŽP

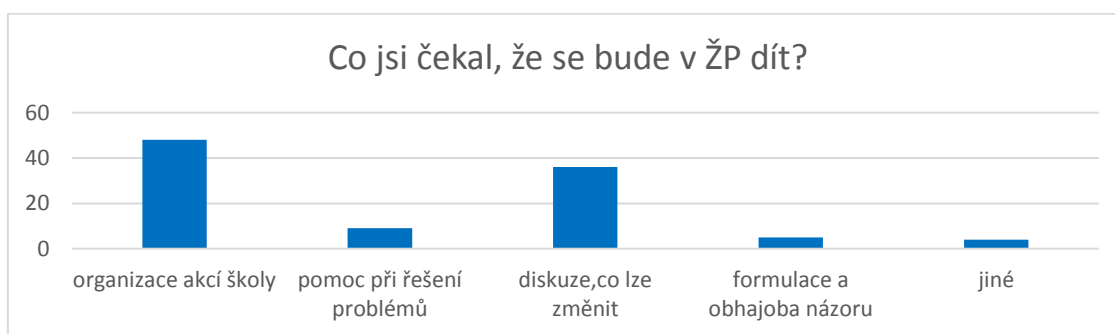
Vyhodnocení dotazníků pro žáky - členy žákovského parlamentu

V téměř 70 školách žáci označují průběh zvolení zástupců do žákovského parlamentu jako volby, necelých 20 škol jmenuje zástupce na základě výběru TU, což potvrzuje skutečnost, že demokratizace škol postupuje pozvolna a na některých školách přetrvává volba bez možnosti aktivní účasti žáků.

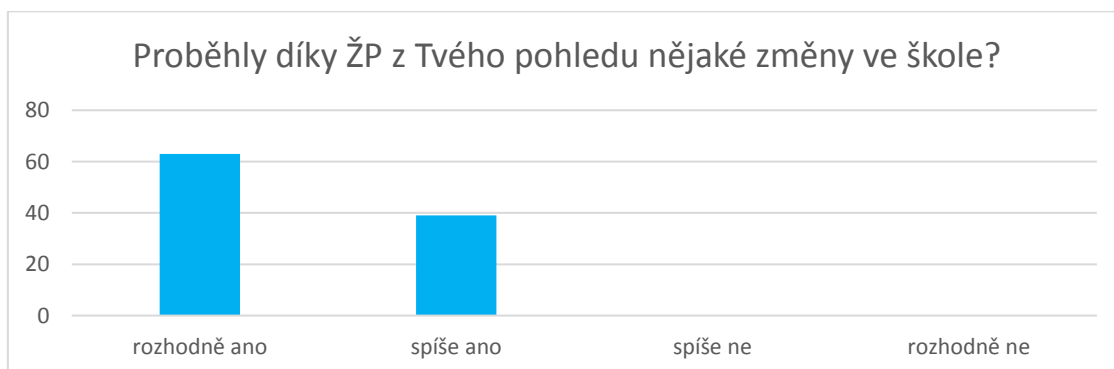

Graf 17 Způsob volby žáků do ŽP

Žáci před vstupem do ŽP očekávali ve většině případů možnost organizovat akce školy a diskutovat o problémech, které ve škole jsou.

Graf 18 Očekávání žáků od ŽP

Graf 19 Změny ve škole díky ŽP

Působení žáků v žákovském parlamentu je většinou z nich vnímáno jako rozhodně přínosné ke změnám, zbytek respondentů této skupiny vnímá svoje působení jako spíše přínosné. Nikdo nevnímá působení ŽP jako nepřinášející změny.

Vyhodnocení kvalitativních znaků z dotazníků
Dotazník pro ředitele školy

<i>Otázka</i>	<i>Časté odpovědi</i>	<i>Četnost</i>
Důvod založení ŽP	zapojení žáků na chodu školy a příprava společných akcí	98
	komunikace vedení školy a žáků	37
	spolupráce žáků s vedením školy	102
	prevence rizikového chování	21
	participace žáků na chodu školy	102
	nové podněty od žáků	69
	vzájemná informovanost	75
Očekávání	aktivní spolupráci žáků a pedagogů	74
	participace žáků na zlepšování podmínek	89
	větší zapojení žáků do činnosti školy	97
	zpětnou vazbu	66
	nové podněty, nápady, dotazy od žáků ke zkvalitnění chodu školy	23
Akce	pořádání akcí pro spolužáky	78
	pořádání akcí pro rodiče	54
	ankety mezi žáky	43
	charitativní akce - sbírky	12

Ředitelé školy jako důvod založení ŽP uvádějí nejčastěji umožnění spolupráce ředitele školy a žáků a možnost participace žáků na chodu školy. Dalšími častými důvody jsou zapojení žáků do chodu školy, méně již prostor pro sbírání nových podnětů pro žáky a zajištění vzájemné informovanosti. Od existence žákovského parlamentu očekávají větší zapojení žáků do činnosti školy a získávání zpětné vazby.

Nejčastěji konkrétní akce organizované ŽP uváděné ŘŠ: velikonoční dílny, soutěž o nejlepší vánoční výzdobu tříd, spoluúčast při vytváření nabídky zájmových kroužků, vánoční benefiční koncert, sbírka krmiva pro zvířecí útulek, udržování pořádku a čistoty ve škole, program pro menší spolužáky na školním dvoře o velké přestávce, soutěž Bezva kantor.

Dotazník pro koordinátora ŽP

<i>Otázka</i>	<i>Časté odpovědi</i>	<i>Četnost</i>
Oblasti vlivu ŽP	zapojení žáků na chodu školy	106
	participace žáků na zlepšování podmínek	120
	příprava akcí pro spolužáky	91
	pořádání akcí pro rodiče	68
	zlepšení komunikace mezi pedagogy a žáky	87
	diskuze nad problémy školy	69
	učení se základům demokracie	54

Koordinátoři vnímají ŽP především jako možnost žáků ovlivnit zlepšování podmínek a zapojení žáků do chodu školy. V menší míře vnímají ŽP jako možnost diskutovat a učit žáky demokracii.

Nejčastěji uváděné konkrétní akce organizované ŽP (uvedené v pořadí dle četnosti): soutěž vánoční výzdoby tříd, vánoční benefiční koncert, Velikonoční dílny, akce pro všechny ročníky, sbírky pro zvířecí útulek, sportovní dětský den pro 1. stupeň.

Dotazník pro žáky

<i>Otázka</i>	<i>Časté odpovědi</i>	<i>Četnost</i>
Nápad pro práci ŽP	zapojení spolužáků na chodu školy	95
	besedy mezi učiteli a žáky	34
	příprava akcí pro spolužáky	88
	pořádání akcí pro rodiče	47
	diskuze nad problémy školy	100

Žáci vnímají existenci ŽP nejčastěji jako možnost diskutovat nad problémy školy, dále jako možnost zapojit všechny spolužáky do chodu školy a ve velké míře také jako prostředek pro přípravu akcí pro všechny žáky školy.

2.5.1 Komparace výsledků dotazníkového šetření s Výzkumnou zprávou CEDU

Vzhledem k podobným oblastem sledovaným šetřením CEDU a dotazníkovým šetřením této bakalářské práce se naskytla možnost srovnání výsledků těch oblastí, ve kterých se obě šetření „potkala“. Výzkumné vzorky se liší svou velikostí, rozsahem oblasti i obdobím, ve kterém probíhali (20A4, 2015), nicméně komparace výsledků vypovídá o tom, že školy v Ústeckém kraji se ve vnímání žákovských parlamentů nijak neodlišují od základních škol v ČR. Cílem výzkumu CEDU bylo mj. zjistit, kolik škol s parlamentem pracuje v rámci České republiky (výsledky CEDU jsou ve srovnání uvedeny tučně).

Celkem bylo osloveno 4095 základních škol, šetření se zúčastnilo 26 % z oslovených.

Z oslovených škol šetření v bakalářské práci (dále také „BP“) se zúčastnilo 71 % škol.

Žákovský parlament má přes 55 % škol ze zkoumaného souboru. V Ústeckém kraji má žákovský parlament 64 % zúčastněných škol.

Nejčastěji se v ŽP scházejí žáci od 5. do 9. ročníku, výjimkou není zapojení dětí z 3. a 4. tříd. Jen v pětině škol se do činnosti parlamentu zapojují i žáci z 1. a 2. tříd. Z výsledků získaných v Ústeckém kraji lze konstatovat, že ve většině škol, které se zúčastnily šetření, jsou zapojeni zástupci žáků již od 3. ročníku, nižší ročníky na školách v ŽP nepracují.

V 80 % škol parlament funguje déle než tři roky. Zde se výsledky šetření shodují.

Z Ústeckého kraje se výzkumu zúčastnilo 42 % oslovených škol – 117. Výzkumu k BP se zúčastnilo 164 škol – 71 % oslovených.

Svůj parlament vnímá jako dobře fungující 68 % respondentů. Z šetření v Ústeckém kraji vyplynulo, že v 58 % případů rozhodně splnila existence ŽP očekávání ředitelů škol, v 5 % škol spíše očekávání splněna nebyla.

Srovnáním výsledků obou šetření lze konstatovat, že neexistují velké rozdíly ve výsledcích obou šetření. V případě šetření BP se podařilo zajistit vyšší návratnost v Ústeckém kraji (o 29 %).

3 Závěr

Bakalářská práce se zabývá otázkou žákovského parlamentu v základních školách Ústeckého kraje. Jejím základním cílem bylo zmapovat existenci ŽP na úplných základních školách v Ústeckém kraji ve školním roce 2015/2016 a nalézt odpověď na otázku, zda je žákovský parlament vnímán jako komunikační prostředek ředitele školy a žáků. Dotazníkové šetření realizované ve třech rovinách – ředitel školy, žák, koordinátor žákovského parlamentu mělo přinést informace o vnímání existence žákovského parlamentu všemi těmito třemi skupinami, přínosu ŽP, oblastech, ve kterých žákovský parlament participuje na životě školy a zda je vnímán jako komunikační prostředek mezi ředitelem školy a žáky.

V teoretické části práce byl předložen souhrnný pohled na způsoby komunikace ve školách a možnosti participace žáků na životě školy. První díl teoretické části je věnován pohledu na komunikaci v rámci školy a využití žákovského parlamentu jako komunikačního prostředku. Druhá část vymezuje pojem participace žáků na životě školy, možné způsoby participace, rozdílné vnímání participace a hlasu žáků. Třetí teoretická část nahlíží na realizaci žákovského parlamentu v kontextu českého školství, včetně historického vývoje a právního ukotvení existence ŽP v současném systému základních škol. Poslední teoretická část přibližuje přístupné možnosti metodické podpory pro ředitele škol, kteří uvažují o založení či již realizují žákovský parlament.

Praktická část obsahuje vymezení výzkumného problému s následným stanovením výzkumných předpokladů. Jsou zde shromážděny pomocí využitých výzkumných metod informace o existenci žákovského parlamentu a odpovědi na výzkumné předpoklady. Z výzkumného šetření vyplynulo, že ne všechny předpoklady byly potvrzeny. V následující části závěru jsou shrnuty výsledky šetření a zhodnoceno naplnění jednotlivých výzkumných předpokladů a dalších informací s nimi souvisejících.

Co je žákovský parlament na současných základních školách?

Potvrdil se předpoklad, že žákovský parlament pracuje jako samosprávný orgán na základě voleb zástupců žáků. Z výzkumu vyplývá, že je rozdíl mezi vnímáním způsobu voleb do žákovského parlamentu žáky a koordinátory ŽP. U žáků převládá vnímání způsobu

zvolení zástupců jako volby, koordinátoři zvolili jako nejčastější způsob průběhu voleb anketu, jednotlivých následovanou volbou na třídnické hodině. K rozdílu mohlo dojít rozdílným vnímáním vyjádření (což s sebou přináší otázku správně sestavených pojmů v dotazníku či vysvětlení jednotlivých pojmů).

Proč je žákovský parlament na školách zakládán?

Výsledky šetření nepotvrdily předpoklad, že se žákovský parlament na školách transformoval z formy žákovských samospráv. V roce 2006, který byl jako poslední možný v nabídce dotazníku pro ředitele škol, existoval žákovský parlament na 12 školách. Lze předpokládat, že na některých z nich došlo k transformaci ze žákovských samospráv, nicméně nejde o vysoký počet škol. Na druhou stranu odpovídá rostoucí počet škol, na kterých je realizován ŽP od roku 2007 a později předpokladu, že rozvoj existence žákovských parlamentů nastal v době po přijetí školského zákona a s příchodem realizace vzdělávání dle RVP ZV. ŘŠ neuvedli mezi důvody, které je vedly k založení ŽP naplnění průřezových témat školních vzdělávacích programů, což ještě neznamena, že zavedení RVP ZV nebylo pro ředitele tím prvním impulsem, který dnes už jako podstatný není vnímán. Pro toto vyjádření skutečnost, že z šetření vyplynula časová paralela mezi vzděláváním dle ŠVP ZV a zakládáním ŽP. Četně uváděným důvodem bylo vytvoření prostoru pro spolupráci žáků a vedení školy, participaci žáků na životě školy zapojení žáků do života školy a přípravy společných akcí. Ve velké části škol patřilo mezi důvody vedoucí k založení ŽP také získávání zpětné vazby či podnětů od žáků, což souvisí s nastavením komunikačních linií mezi ředitelem školy a žáky a využití ŽP jako komunikačního prostředku.

Jakým způsobem žákovský parlament na základních školách vzniká?

Předpoklad, že žákovský parlament vzniká na školách tzv. shora, se potvrdil. Z dotazníků ředitelů škol vyplývá, že ve většině případů bylo iniciátorem vzniku ŽP vedení školy, ve 14 však iniciovali vznik ŽP žáci. To je pozitivní zpráva, která vypovídá o změnách ve vnímání úloh ŽP. Dle koordinátorů ŽP získává parlament podněty pro svoji práci v 41 škole od zástupců tříd, ve 28 případech shodně z anket ve třídách a na třídnických hodinách, v 17 případech přináší podněty realizovaná projektová činnost. Členy žákovského parlamentu jsou ve většině škol (62) žáci již od 3. ročníku, pouze ve 2 školách pracují v žákovském

parlamentu zástupci žáků od 6. ročníku. Předpoklad, že členy žákovského parlamentu jsou většinou zástupci žáků tříd 2. stupně, se nepotvrdil.

V jakých oblastech participuje žákovský parlament na chodu školy?

Dle výsledků dotazníkového šetření lze konstatovat, že se potvrdil předpoklad převažující participace žákovského parlamentu na organizaci školních akcí, ovlivnění pestrosti zájmových aktivit a podávání podnětů ke zlepšení materiálních podmínek. Koordinátoři vnímají ŽP především jako možnost žáků ovlivnit zlepšování podmínek a zapojení žáků do chodu školy. V menší míře vnímají ŽP jako možnost diskutovat a učit žáky demokracii. ŘŠ identifikovali jako časté aktivity žákovského parlamentu pořádání akcí pro spolužáky, dále pro rodiče a získávání informací o názorech žáků z anket. Předsedové (členové ŽP) vnímají existenci ŽP nejčastěji jako možnost diskutovat nad problémy školy, dále jako možnost zapojit všechny spolužáky do chodu školy a ve velké míře také jako prostředek pro přípravu akcí pro všechny žáky školy. Z dotazníků ŘŠ vyplynulo, že ve většině případů splnila existence ŽP jeho očekávání rozhodně (5x) či spíše (8x), nikdo z ředitelů neuvedl, že existence ŽP rozhodně očekávání nesplnilo.

Závěrem lze konstatovat, že se podařilo naplnit dílčí cíl práce - zmapovat existenci žákovských parlamentů v základních školách Ústeckého kraje. Informaci o využití žákovského parlamentu jako komunikačního prostředku ředitele školy a žáků ovlivňuje skutečnost, že se podařilo získat pouze 71 % odpovědí z celkového vzorku. Na většině škol, které vyplnily dotazníky, je žákovský parlament vnímán vedením školy jako poskytovatel zpětné vazby a komunikační prostředek ředitele školy a žáků. V 61 škole ředitelé navštěvují jednání ŽP, v dalších 38 školách informují ředitele školy zástupci ŽP. V 19 školách informuje ředitele školy koordinátor ŽP, ve 2 školách informuje ředitele školy parlament písemně.

Lze konstatovat, že všechny tři skupiny respondentů vnímají existenci žákovského parlamentu pozitivně. Žáci vnímají ŽP jako prostor pro diskuzi, naproti tomu ŘŠ jako vhodnou platformu pro participaci žáků na životě školy a ovlivnění podmínek ve škole. Koordinátoři ŽP označili jako prioritní oblast ŽP participaci žáků, podílení žáků na chodu školy, zlepšení komunikace a dále jako prostor pro diskuzi. Jako časté aktivity označily shodně všechny skupiny respondentů zapojení žáků do života školy, podíl na změně

podmínek ve škole, pořádání akcí pro spolužáky, méně již akce charitativního charakteru, i když i ty patří do aktivit ŽP.

Využití práce pro oblast řízení ve školství

Zmapování situace v oblasti působení žákovských parlamentů v oblasti základního školství v Ústeckém kraji přináší především ředitelům škol – zájemcům o založení žákovského parlamentu a současně ředitelům škol, ve kterých je žákovský parlament nedílnou součástí života školy zpětnou vazbu o pohledu jednotlivých skupin respondentů na žákovský parlament v Ústeckém kraji. Celkové výsledky jsou odrazem stavu žákovských parlamentů na základních školách Ústeckého kraje, v přeneseném slova smyslu přinášejí informaci také o úspěšnosti šíření myšlenky demokratizace škol, budování občanské angažovanosti a získávání sociálních dovedností žáků. Informace o vnímání žákovského parlamentu v základních školách z pohledu jednotlivých účastníků (ředitele školy, žáků, koordinátorů) jsou zpětnou vazbou především pro školy v rámci kraje, kde bylo šerení realizováno.

Vzhledem k historickým specifickým Ústeckého kraje sahajícím do dob 2. světové války a krátce po ní, které se jako šňůra táhnou až do současnosti (poválečné osídlování, povinné „vystěhovávání“ do tohoto kraje v době před rokem 1989, častý cíl současných republikových migrantů za levným bydlením) a s ním chybějící vztah k místu kde žijeme zpečetěný předchozími generacemi, mělké rodinné vazby k místu kde žijeme a málo zapuštěné kulturní kořeny, přinášejí výsledky výzkumu informaci o stavu základních škol v kraji, který dlouhodobě bojuje o přední místa ve výši nezaměstnanosti v rámci celé České republiky. Zajímavé by bylo do budoucna srovnání se základními školami v dalším kraji s podobnou historií a podobným složením obyvatelstva.

4 Seznam použitých informačních zdrojů

BŮŽEK, Antonín. *Práva a participace dětí v rodině, ve škole a ve veřejném životě: sborník z pracovního semináře konaného 21. 4. 1999*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999, 87 s. ISBN 80-7041-507-x

ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 325 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2742-4.

GAVORA, Peter. *Učitel a žáci v komunikaci*. [1. vyd.]. Přeložil Veronika LYKOVÁ. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-7315-104-9.

HOFBAUER, Břetislav. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti: evropské struktury a jejich aktivity*. 1. vyd. Česko: Duha - sdružení dětí a mládeže ve spolupráci s IZV Hořovice a MŠMT ČR, 2003, 70 s.

HORSKÁ, Viola. *Koučování ve školní praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 174 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2450-8.

HRACHOVCOVÁ, Marie, Viola HORSKÁ a Jan ZOUHAR. *Pomáháme při tvorbě školního vzdělávacího programu: vzdělávací obor Výchova k občanství*. 1. vyd. Úvaly: Albra, 2007, 127 s. ISBN 978-80-7361-036-4.

KJAERGAARD, Eigil a Rima MARTINENIENE. *Pětkrát hurá demokracii: o demokracii v každodenní praxi školy*. Praha: Agentura Strom, 1997. ISBN 80-901954-5-8.

KUBEŠ, Marián a Ľubica ŠEBESTOVÁ. *360stupňová zpětná vazba jako nástroj rozvoje lidí*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 147 s. Manažer. ISBN 978-80-247-2314-3.

KOTÁSEK, Jiří & kol.(ed.). *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.

LEŠKO, Ladislav. *Náhled do sociální komunikace*. V Tribunu EU vyd. 1. Brno: Tribun EU, 2008. Knihovnicka.cz. ISBN 978-80-7399-466-2.

MATĚJKA, Ondřej a Filip HOTOVÝ. *Politika do školy patří: metodický materiál pro učitele*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5927-6.

Jiří Mareš, Jaro Křivohlavý, *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*, SPN Praha 1990 ISBN 80-04-21854-7, 161 stran

- MAREŠ, Jiří a Jaro KŘIVOHLAVÝ. *Komunikace ve škole*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 210 s., [12] s. obr. příl. ISBN 80-210-1070-3.
- MEŠKOVÁ, Marta. *Motivace žáků efektivní komunikací*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 135 s. ISBN 978-80-262-0198-4.
- MLČOCH, Miloš. *Komunikační výchova a školská praxe*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3016-4.
- MUSIL, Josef. *Sociální a mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-7452-002-0.
- NELEŠOVSKÁ, Alena. *Pedagogická komunikace*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, 181 s. ISBN 80-244-0510-5.
- OBST, Otto. *Základy obecného managementu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1365-5.
- POL, Milan, Milada RABUŠICOVÁ a Petr NOVOTNÝ. *Demokracie ve škole*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 124 s. ISBN 80-210-4210-9.
- PRŮCHA, Jan. *Interkulturní komunikace*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 200 s. ISBN 978-80-247-3069-1.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, 400 s. ISBN 978-80-262-0403-9.
- PRŮCHA, J. *Pedagogický výzkum: uvedení do teorie a praxe*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995, ISBN 80-7184-132-3.
- REITMAYEROVÁ, Eva a Věra BROUMOVÁ. *Cílená zpětná vazba: metody pro vedoucí skupin a učitele*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 173 s. ISBN 978-80-7367-317-8.
- REDLICOVÁ, Jitka. Hlas žáků v kurikulární reformě. In *Od Rámcového vzdělávacího programu ke Školnímu vzdělávacímu programu, idea a realita*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. s. 77-82, 6 s. ISBN 978-80-7368-563-8.
- REDLICOVÁ, Jitka. Participace žáků na životě školy: staronové téma pedagogiky. In *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada pedagogická (U)*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 145-157, 13 s. ISBN 80-210-4143-9.

STARÁ, Jana. *Výchova k demokratickému občanství v primární škole*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2004, 64 s. ISBN 80-7290-162-1.

ŠEĐOVÁ, Klára, Roman ŠVAŘÍČEK a Zuzana ŠALAMOUNOVÁ. *Komunikace ve školní třídě*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0085-7.

ŠTURMA, Jaroslav a Kamil JANIŠ (eds.). *Práva a participace dětí v rodině, ve škole a ve veřejném životě: sborník z pracovního semináře konaného 21. 4. 1999*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999. ISBN 80-7041-507-X.

Úmluva o právech dítěte [online]. New York, 1989 [cit. 2016-10-03]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

VEBER, Jaromír. *Management: základy, prosperita, globalizace*. Vyd. 1. Praha: Management Press, 2000. ISBN 80-7261-029-5.

VIDLÁKOVÁ, Jitka. *Změny v uvažování o participaci žáků: Zahraniční inspirace. Pedagogická orientace: studie*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, Institut celoživotního vzdělávání, Oddělení sociálních věd, 2012, 22(1), s. 5-22.

VOKÁČ, Petr. *Školský zákon: zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*. 6., přepracované vydání. Třinec: Resk, spol. s r.o., 2016. ISBN 978-80-87675-13-7.

Další relevantní zdroje:

BUCVANOVÁ, Eliška a Tomáš PROTIVÍNSKÝ. *Žákovské parlamenty v České republice: Výzkumná zpráva* [online]. CEDU - centrum pro demokratické učení, o.p.s., 2015 [cit. 2016-10-04]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/k/CEDU/20211/VYZKUMNA-ZPRAVA-ZAKOVSKÉ-PARLAMENTY-V-CR.html/>

HAZLBAUER, T.: *Žákovské parlamenty na základních školách ČR*. [online]. 2011 [cit. 2015-06-30]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/11007/ZAKOVSKÉ-PARLAMENTY-NA-ZAKLADNICHSKOLACH-CR.html/>

HOFBAUER, Břetislav. *Participace dětí a mládeže na životě obce. Moderní obec* [online]. Praha: Profi Press s.r.o., 2000 [cit. 2016-10-03]. Dostupné z: <http://moderniobec.cz/participace-deti-a-mladeze-na-zivote-obce/>

- JEŘÁBEK, Jaroslav, Jan TUPÝ a kolektiv. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Praha: Úprava RVP ZV podle návrhů a podkladů MŠMT, NUV, 2013 [cit. 2016-10-03]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>
- KAPLÁNEK, M., KOČEROVÁ, M. *Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii* [online]. e-Pedagogium, 2011, roč. 1, s. 18. Dostupné na: http://www.pdf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/e-pedagogium/2011/e-pedagogium_1-2011.pdf>. ISSN 1213-7499
- KUDYVEJS, Miroslav. 2006. *Žákovská samospráva* [online]. In: *Metodický portál RVP: Základní vzdělávání [on-line]*. [cit. 2015-06-30]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/636/ZAKOVSKA-SAMOSPRAVA.html/>
- Škola pro demokracii. *Školy pro demokracii* [online]. Praha 1: CEDU - centrum pro demokratické učení, o.p.s. [cit. 2016-10-04]. Dostupné z: <http://www.skolaprodemokracii.cz/zakovske-parlamenty/skoly-pro-demokracii.html>
- Škola pro demokracii. *Žákovské parlamenty* [online]. Praha 1: CEDU - centrum pro demokratické učení, o.p.s. [cit. 2016-10-04]. Dostupné z: <http://www.skolaprodemokracii.cz/zakovskeparlamenty.html>
- VIDLÁKOVÁ, Jitka. Co znamená, když se řekne participace žáků. 5 dílů. *Metodický portál RVP: Základní vzdělávání [on-line]*, 2007. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/1673/CO-ZNAMENA-KDYZ-SE-REKNE-PARTICIPACE-ZAKU.html/> ISSN 1802-4785.

5 Seznam příloh

Příloha 1 – Seznam zkratk

Příloha 2 – Zpracování dotazníků – tabulky, vybrané vzorky dotazníků